

KIRKE.

Verižniška komedija v štirih dejanjih.

Alojzij Remec.

O s e b e :

EERTA, mlada posestnica, milijonarka.
 ROZA, njena služkinja.
 JANEZ, njen veliki hlapec.
 TONE, njen hlapec, Rozin fant.
 ANDREJ KRŠEVAN, absolvirani filozof, nadporočnik.
 OŠABEN, Bertin sosed, lesni trgovec, posestnik.
 FERLIČ, narednik, pozneje Ošabnov družabnik.
 WEISS, trgovski agent.
 SOKLIČ, železničar.
 JAVORNIK, Bertin sosed, učitelj, posestnik.
 OREHEK, stražmojster, pozneje detektiv.
 KATINA, stara vedeževalka.

Prvo, drugo in četrto dejanje v gosposki hiši na samoti sredi Bertinega veleposestva nekje na Štajerskem, tretje v Bertini vili na Bledu. Prvo dejanje začetkom novembra, drugo na božični večer 1918, zadnji dve dejanji naslednje leto poleti.

PRVO DEJANJE.

Velika predsoba v prvem nadstropju. Na levi v ospredju steklena vrata s hodnika vrh stopnic, na desni vrata v Bertino spalnico. V ozadju na levi vrata v obednico, na desni vrata v drugo sobo. Na sredi ovalna miza, okrog stoli. Na levi kredenca, vrh nje dve vazi s pavjim perjem. Ob vratih v obednico pianino, na njem gramofon. Ob pianinu mizica z vazami z umetnimi cveticami in porcelanasto drobnjarijo. Nad mizico ogledalo. Dva fotelja. Na desni v ozadju zofa, par okroglih nizkih stolov. Ob zofi na levo španska stena. V ospredju na desni pisalna miza in stol. Na stenah slike, navadni barvni fiski, v pozlačenih okvirih iz dobe 1860 do 1880. Nagačene živali in rogovje. Nad mizo na sredi velik luster. — Medlo jesensko jutro.

BERTA pride naglo od leve s stopnic v potovalnem plašču z ovratnikom, mufom in čepico iz dragocenega krzna, kakor je prišla s kolodvora. Odloži muf, si odpne ovratnik, sname čepico in vrže vse na mizo. Si zadovoljno žvižga, napravi par korakov sem in tja, pogleda na uro na zlati zapestnici in hoče skozi vrata na desni, ki so pa zaklenjena. Jih potrese, a se ne odpro. Se skloni in pogleda skozi ključavnico. Nato gre neodločna, začudena k mizi.

BERTA (kakor sama zase). Vraga, niti moja spalnica ni varna, če me ni doma. (Steče k levim vratom, jih odpre in zakliče na stopnišče.) Janez, gor pridi! (Gre zopet k vratom na desni, pritisne kljuko in posluša ob vratih par trenutkov. Nato gre zopet k levim vratom in zakliče.) Janez!

JANEZ (vstopi skozi leva vrata). Dobro jutro, Bertica!

BERTA. Klada zaspana! Polosmih je že in te moram buditi.

JANEZ. Sanjal sem o tebi, zato te nisem sprejel, kakor tiče.

BERTA. Hvala za tvoje sprejeme! Kdo je v moji spalnici?

JANEZ. Častnik, poročnik ali nadporočnik. Snoči pozno je prišel in zahteval prenočišča.

BERTA. In ti, tepec, si mu odprl mojo spalnico! Klofuto zaslužiš.

JANEZ. Vojaške papirje je imel, moral sem ga sprejeti. Ko je povedal, da te pozna, da sta si v sorodu — tvoj bračranec je — sem mu odklenil sobo.

BERTA. Tnalo si. Ali ni morda tač, razbojnik, goljuf? Ali veš, kako se piše?

JANEZ. Ne vem mu imena, a prijeten človek je.

BERTA. Kaj meni maril! Če v dveh minutah ne pridem v spalnico, pokličem kovača, da odpre.

JANEZ. Gospod je bil videti truden, zato še spi. (Potrka s pestjo na desna vrata in posluša.) Že vstaja.

BERTA. V moji spalnici, v moji sobi tuj človek! Znoreti mi je! (Janezu.) Doberi se, opravim sama z njim! V petih minutah pojde čez prag, tako ga naženem.

JANEZ. Zbežal bo pred tvojo sitnostjo sam. Dobro zabavo! (Odide na levo.)

BERTA (za Janezom). Roza naj mi prinese zajutrek! (Stopa nervozno sem in tja, gre nestrpno proti vratom na desni in jih potrese.) Ali bo kaj?

Vrata na desni se napol odpro, skozi nje pokuka ANDREJ KRŠEVAN, kakor se je v naglici oblekel v uniformo avstrijskega nadporočnika.

KRŠEVAN (skozi polodprta vrata). Oprostite, gospodična! Samo trenutek še, da se umijem in človeško oblečem!

BERTA. Kako si upate v tujo hišo na tak način, gospod nadporočnik ali kar ste?

KRŠEVAN. Takoj Vam odgovorim, samo dovolite, da se opravim!

BERTA. Kar na dan, gospod! Nikogar se ne bojim, častnika najmanj.

KRŠEVAN (vstopi od desne v nogavicah, v nezapeči bluzi in vojaških jezdni hlačah. Si zapenja bluzo). Če Vam ni neprijetno, meni tudi ne bo. Ali me ne poznate več, gospodična Berta? (Se Bertini nasmeje.)

BERTA. Prepovedujem Vam take prijaznosti. Moj bračranec niste, ker ga nimam.

KRŠEVAN. Bračranec res ne. To je bila nedolžna laž, da sem se mogel po petih dnevih prvič počiti v človeškem stanu. Vaš vneti častilec iz dijaških let sem, Andrej Krševan.

BERTA (pomisli za hip). Ne spominjam se.

KRŠEVAN. Potrudite se, gospodična Berta! Devet let je od tedaj, ko smo peli zadnjič študentje pod Vašim oknom. Gorica, Solkanska cesta, vila Mira — ali niso to lepi spomini?

BERTA. Da, vila Mira. S tečo sem stanovala v njej. Kje so tista leta! Kako je sedaj tam doli?

KRŠEVAN. Razbiti zidovi, prazna okna zijajo v nebo, balkon je porušen, granata je udarila vanj. A ob vhodu stoji še leva sfinga in jaz sem ostal, ki sem se tisto noč vzpel nanjo in Vam vrgel šopek rož preko balkona.

BERTA (gleda Krševana v obraz). Skoraj se Vas ne morem domisliti, tako ste se izpremenili.

KRŠEVAN. Štiri leta in pol vojne, teden dni pot s fronte brez počitka — kdo bi me spoznal? A vidim, popolnoma me niste pozabili.

BERTA. Ko bi bila vedela, da ste Vi, bi se ne bila jezila. Oprostite mi! (Ponudi Krševanu roko.)

KRŠEVAN (stisne Berti desnico). Odpustite mi, da sem vdrl tako v Vaš stan! Ko sem včeraj dospel, sem se opotekal od utrujenosti. Nikjer kofička, povsod vse nabito ljudi. Na postaji so mi povedali, da morda dobim prenočišče pri Vas. Zato sem se zatekel v Vašo hišo. Lahko ste se jezili name, tujca...

BERTA. Nervozna sem. Če me ni doma, uganjajo moji ljudje budalosti.

KRŠEVAN. Takoj odidem.

BERTA. Ne, ne! Dobrodošel gost ste mi. (Nekako v spominih.) Če ne radi drugega, radi podoknice in šopka... Mislite si, da ste doma in ostanite tu, dokler se Vam bo ljubilo.

KRŠEVAN. Hvala, gospodična! Dovolite! (Odide na desno in zapre za sabo.)

ROZA (od leve z zajutrekom na podstavku). Dobro jutro, gospodična! (Pospravi z mize Bertine stvari, pogrne bel prtič, postavi nanj zajutrek in primakne stolico.)

BERTA (medtem). Dobro jutro, Roza! Kaj je novega?

ROZA. Bali smo se, da Vas je zadela kakšna nesreča, ker Vas tako dolgo ni bilo domov. Štirinajst dni nismo vedeli za Vas.

BERTA. Daleč sem bila, tik za fronto. Ti si niti misliti ne moreš, kako se sedaj potuje. Vse beži, beži. Za vojaki, ki jih oživlja samo misel na mir, na dom in svobodo, se vlečejo množice konj, ki so še nesrečnejši kakor ljudje. Kakor izgubljeni tavajo po mestih in vaseh ob železnici. Vse ulice so jih polne, gledajo po hišah, kakor da prosijo strehe, bijejo s kopiti ob pragove in ližejo kljuke. Iz zemlje kopljejo zadnje bilke izpod snega, plotove in ograje grizejo, da ne poginejo od lakote.

ROZA. Včeraj so jih prignali dvanajst v naše hleve.

BERTA (sede k mizi in zajutrkuje). Predvčerajšnjim sem jih kupila. Smilile so se mi uboge živali, ko sem jih slišala ponoči biti s kopiti ob tlak pod okni.

ROZA. Hvala Bogu, da je vojne konec!

BERTA. Nič ne vemo, kako bo. Morda pridejo še hujši časi.

ROZA. Mojemu fantu bo bolje. Ne bo več ležal v blatu in vodi noč in dan, ne bom se več tresla, da mi ga krogla umori. Pisal mi je pred tednom, da pobegne s fronte.

BERTA. Bogve, kdaj pride! Vlaki se terejo ljudi kakor panji, ko čebele roje. Pet dni sem se vozila z železnico po progi, ki jo prevozi vlak drugače v šestih urah. Ko so vsi drugi obupovali, ko so nas straže na postajah z nabitimi puškami ustavljale, sem bila jaz mirna. »Vozi!« sem klicala Sokliču, ki je vodil vlak. In je dal znamenje in smo šli. Nekje so streljali za nami. Vendar smo vsemu ušli in moje blago je na varnem.

ROZA. Pravijo, da vojaki ropajo.

BERTA. Jaz sem se vozila z dvema Bosancema, ki sta imela strojnico na vratih vagona. Soklič mi ju je preskrbel. Do postaje sta me stražila.

ROZA. Srečo imate.

BERTA. Srečo in pamet! (Premolk.) Ali si videla našega gosta?

ROZA. Janez mi je pravil, da je Vaš bratranec.

BERTA. Da, moj bratranec je... Lep fant, kaj?

ROZA. Kakor vsi gospodje oficirji...

BERTA. Pripraviti mu boš morala sobo. Jezna sem na Janeza, da mu je odklenil mojo spalnico.

ROZA. Gospod je prišel pozno in Janezu se ni ljubilo iskati ključev.

BERTA. Ali je bila soba v redu?

ROZA. Čakali smo Vas, zato je bilo vse pripravljeno.

BERTA. Prav! (Je pozajutrkovala.) Idi in pripravi za gosta zajutrek.

ROZA. Bom, gospodična. (Pospravi z mize in odide na levo.)

JANEZ (vstopi od leve isti hip, ko Roza odide.) Kaj pa misliš, Berta, da si mi poslala tucat sestradanih konj v hlev? (Sede na stol nasproti Berti.) Jaz jih ne bom pestoval in pital, da pridejo k sebi.

BERTA. Vem, vem... Lenoba si.

JANEZ. Ko sva bila sama na posestvu in sem kakor vol vlekel od jutra do večera, tedaj sem bil pridni Janezek in si me včasih lepo pogledala, me pobožala po licu. Bila sva kakor fant in dekle. Zdaj si postala visoka. Zdaj sem Janez - lenoba.

BERTA. Ali mi ne boš tiho? Zahvali Boga, da si v hiši!

JANEZ. Ali bi rada, da bi se končal z delom? Zdaj, ko z mojo pomočjo sediš na denarju, ki ga je od dne do dne večji kup? Ali veš, kaj je v sredi tvojega kupa bogastva? Moji krvavi žulji šestih let. Zato zdaj lahko počivam.

BERTA. Vem, ne boš se pretegnil. Saj ne zahtevam drugega od tebe, kakor da kot nekak oskrbnik paziš na gospodarstvo.

JANEZ. Tako sva se dogovorila, dà. A ti bi me rada v Jela zopet hlapca. Zdaj se vrte moški krog tebe, ženinov imaš polno hišo. Hvala Bogu, miren človek sem in vse to gledam in lahko čakam, kaj bo iz tega. Mene nihče izmed vseh teh ne odvaga.

BERTA (se porogljivo zasmeje). Res, odebelil si se te čase.

JANEZ. Mirno življenje, Berta, mirno življenje. Radi mene se lahko svet sesede na kup, jaz se ne ganem. In rad te imam še vedno, Berta, dasi nisi tega vredna. Vseh teh, ki se sučejo sedaj krog tebe, se boš naveličala in ostal ti bom samo jaz.

BERTA (prijazneje). Ali res, ti norček? Vidiš, to je lepo! (Vstane, vzame iz kredence škatlo cigaret, si eno prižge, gre zopet k Janezu, mu seže z roko v lase in rije s prsti po njih.)

JANEZ. Brez mene bi ne bila, kar si! Ali se spominjaš, kakšna puščava je bila tu, ko sva prišla na posestvo, ti kot gospodična upraviteljica, jaz kot hlapec?

BERTA. Vem. Zato te imam še vedno nekoliko rada. Zvest si kakor naš bernardinec.

JANEZ. Dobro si povedala o našem Sultanu. Po dvorišču hodi, polega in zeha v solnce, a je najboljši varuh. Potrpežljiv je. Če ga dražiš, godrnja, vstane in gre v kot. Jaz pa še godrnjam ne, ko sitnariš.

BERTA. Tako je prav. Če te trikrat na dan podim iz hiše, vedi, da te devetkrat vabim, da ostani.

JANEZ. Vem, Sultan je Sultan, Janez pa Janez. Sultan bi te navsezadnje ugriznil, če bi ga prehudo dražila, jaz pa potrpi in čakam, da te jeza mine.

BERTA. Norček! Res te dražim, ker si moški. Moške moraš imeti na vrvici, pogledati jih moraš lepo, se jim nasmehni — in v ogenj gredo za žensko.

JANEZ. Dà, če zna tako kakor ti!

BERTA. Bogastvo jih vabi k meni. Z njim sem jih tako omamila, da v svoji neumnosti sami ne vedo, da služijo le mojim načrtom.

JANEZ. Tvoj kup denarja pa raste od dne do dne, jaz sedim s teboj na njem in pazim, da ga kdo ne izpodkoplje.

BERTA (strese Janeza za uho). Ali boš tiho! Zdaj glej, da dobiš hlapca h konjem. Na izbero jih bo, ker prihajajo fantje s fronte.

JANEZ. Saj res, skoraj bi bil pozabil, po kaj sem prišel! Ovsu ni več. Konji pozobljejo našo zalogo v dveh tednih, tako so sestradani.

BERTA. Res, na to niti nisem mislila.

Od leve vstopi SOKLIČ v železničarski obleki, dolgi zimski suknji, s službenim kovčegom v roki.

BERTA (Sokliču). Tako zgodaj, Soklič?

SOKLIČ. S tovornim vlakom ne morem nikamor. (Odloži kovčeg in sede k Berti in Janezu.)

BERTA. Ravno prav! Z Janezom preišljujeva, kje bi dobila ovsa za tucat konj, ki sem jih kupila.

SOKLIČ. Oves bi se že dobil. Na naši postaji ga je cel vagon, ki je običal na progi. Nihče ne ve zanj kakor jaz in skladiščnik Müller.

BERTA (Janezu). Vidiš, ovsa dovolj. (Sokliču.) Po čem bo?

SOKLIČ. Ko bo na postaji, se domeniva.

JANEZ (vstane). Kar sedaj se dogovorita. Tešč sem še in grem v kuhinjo. (Odide na levo.)

SOKLIČ. Ti, Berta, zdi se mi, da ima ta prvo in zadnjo besedo v hiši.

BERTA (nejevoljno). Zdaj govoriva o ovsu. Ali mi ga preskrbiš vsaj v enem tednu?

SOKLIČ. Če bodo vlaki vozili in če bo Müller hotel.

BERTA. Torej velja. Za ceno se zmeniva, ko bo oves na postaji! (Seže Sokliču v roko.)

SOKLIČ. Velja! In račun o zadnji vožnji bi rad sklenil s teboj.

BERTA. Prav! (Vstane in vzame iz kredence steklenico konjaka in kozarček.) Kozarček konjaka se ti bo prilegel. (Nalije Sokliču kozarček.)

SOKLIČ (izpije). Hvala.

BERTA (vnovič nalije). Kaj torej zahtevaš za zadnjo vožnjo?

SOKLIČ. Petdeset od sto čistega dobička.

BERTA. Izplakni si jezik, prijatelj! Zareklo se ti je!

SOKLIČ. Nič se mi ni zareklo. Petdeset od sto zahtevam.

BERTA. Ali se ti blede? Jaz sem blago kupila, jaz ga plačala, jaz prevzela, jaz spravila v denar.

SOKLIČ. In jaz sem ga vozil, jaz ti dal Bosanca, da sta ga stražila, jaz tvegala življenje in službo, ko so streljali za nami. Če bi mene ne bilo, bi tebe in tvoje blago hudič vzel.

BERTA. Če hočeš, pet tisoč ti dam. Niti vinarja več.

SOKLIČ (izpije v dušku kozarček). To je bila moja zadnja vožnja zate.

BERTA (mu iznova nalije). Prijatelj, pri železnici imam dovolj. Če nočeš ti, bo pa kdo drug.

SOKLIČ. Za tako plačilo nihče. To je hudičevo življenje, odkar imam te vožnje in kupčije s teboj.

BERTA. Vraga, ali sem ti jaz kriva? Sam si se mi ponudil.

SOKLIČ. Ker bi rad kaj zaslužil. Vsi delajo tako, zakaj bi jaz ne? Kako posestvo bi kupil, vem za prav lepo.

BERTA. Če nimaš dovolj denarja, ti jaz posodim.

SOKLIČ. Ne maram. (Domisli.) Po mojih mislih bi se dalo vse to drugače napraviti. Večkrat sem ti že povedal... (Umolkne v zadregi.)

BERTA. Le povej, kako!

SOKLIČ. Poročiva se! Potem bova skupaj delala.

BERTA. Kakor vselej, ti tudi danes povem: možitev bo moja zadnja kupčija. Za to je še čas...

SOKLIČ. Čim preje, tem bolje. Brez moža tako posestvo, kakor je tvoje, ne nese, ne gre. Jaz znam vse, mnogo sem se vozil po svetu, mnogo izkusil.

BERTA (se nasmeje). Preveč lakomen si in jezi vdan.

SOKLIČ. Lakomen je danes vsakdo, tudi ti. Jezim se pa iz navade.

BERTA. Za sedaj z najino ženitvijo ne bo nič. Preveč vas imam na izbero.

SOKLIČ. Torej plačaj, kar zahtevam in zbogom! Jaz sem robotanja zate do grla sit.

BERTA. Prav. Pet tisoč dobiš.

SOKLIČ (se razburi). Pet tisoč! Da sem ti vagone preskrboval, ko jih živ vrag ni dobil, da sem pazil na tvoje blago, da sem begal zate po postajah, da že pol leta živim to pasje življenje samo za tvoj žep! (Plane kvišku.) Pet tisoč! Da sem goljufal in kradel zate, da sem si spletel vrv za vrat! — — — Zadavil bi te, ti kača!

BERTA. Tiho! Ali misliš, da se tvojega vpitja bojim?

Na desni se odpro vrata in vslopi KRŠEVAN, ves svež in mladosten v lice, popolnoma opravljen, obstane za hip in stopi nato odločno med BERTO in SOKLIČA.

KRŠEVAN (Sokliču). Mož, čemu kričite?

SOKLIČ (se je prvi hip osupel umaknil za korak, a se takoj opogumi). Takih-le, kakor ste Vi, se ne bojim. Kdo pa ste? General in prostak sta si sedaj enaka. Zlate zvezde padajo z ovratnikov.

KRŠEVAN. A duh ne pada z zvezdami. Če gospodična zahteva, Vam ta hip to dokažem.

BERTA (Krševanu). Dragi Andrej, ni potreba. To je njegova navada. (Sokliču.) Samo mir, mir, mir! O vsem se še dogovoriva na lepem, ko te jeza mine.

SOKLIČ (vzame kovčeg). Grem. Ne iz strahu pred zlatimi zvezdami, ampak sam od sebe.

BERTA. Prav. Morda prihodnjič kaj primaknem. A jeziti se ne smeš.

SOKLIČ odide mrmraje na levo.

BERTA (vsa ljubezniva Krševanu). Sedite, gospod Krševan!

KRŠEVAN (sede k mizi). Hvala! Kaj Vam je hotel ta jezni mož?

BERTA. To je moj sotrudnik pri železnici. On zahteva za svoje usluge preveč, jaz mu ponujam premalo, tako sva se sporekla.

KRŠEVAN. Težko Vam mora biti življenje s takimi ljudmi.

BERTA. O ne. Brez njih moj posel ne gre. Na vajejih jih moraš imeti, vedno bič v rokah, vedno surovo besedo v ustih. Grizejo in bijejo, a jaz se jim smejem in uživam. Naj delajo zame, bestije!

KRŠEVAN. Kako ste se izpremenili! Še sedaj Vas vidim v belem krilu, z dvema kitama ob licih, s smehom dekleta šestnajstih let na obrazu. Kako ste bežali pred nami študenti v Gorici po Travniku, ko smo Vas ob karnevalu obmetavali s konfeti in koriandoli! Danes ste vse drugi!

BERTA. Takrat sem bila otrok, danes sem ženska.

KRŠEVAN. Pravili so mi, da je Vaše posestvo vredno nad milijon. Gozdovi, vinogradi, njive, zdravilni vrelci — bogastva, ki so pod Vašo roko nanovo vzrastla iz tal! Kako je bilo vse to mogoče?

BERTA. Poprej je bil gospodar tu bebast baron, ki je vse zapravil. Banka, kjer je bil zadolžen, je posestvo na dražbi kupila in poslala mene kakor upraviteljico sem. Dve leti sem delala noč in dan kakor zadnja dekla. Tedaj sem se zaklela, da moram priti do denarja in se rešiti suženjstva.

KRŠEVAN. Kako, da ste potem posestvo kupili?

BERTA. Banka je posestvo prodala in jaz sem ga kupila. Teta mi je umrla in zapustila toliko, da sem plačala tretjino kupnine. Med vojno sem se osvobodila dolgov in danes je moje vse...

KRŠEVAN. Čarovnica ste, čudeže delate.

BERTA. Ne jaz, vojna jih je naredila.

KRŠEVAN. Dà, vojna... Preobličila je ljudi, da jih ni spoznati.

BERTA. A Vas ni izpremenila. Zdaj Vas vidim in zopet poznam. Obraz, oči, Vaše kretnje — vse isto kakor takrat, ko ste mi vrgli rože čez balkon. Bila sem skrita za gardinami in sem Vas videla...

KRŠEVAN. Kako daleč je vse to! Na vojno sem šel zdrav in vrnil sem se bolnik. Kakor bi bil v dušo dobil strel, mi je... Ta rana se ne zaceli kmalu.

BERTA. Vi ste idealist. Na vse boste pozabili! Glejte mene! Včasih sem tudi jaz strmela v oblake in nisem čutila, da je trda zemlja pod menoj. Vse to je prešlo. Zdaj kupčujem in barantam, denar se mi siplje v naročje, svet se mi klanja, moški kleče pred menoj in mojim denarjem. A vendar nečesa mi manjka: prijatelja, odkrite duše, ki bi je ne gnala k meni želja po mojem bogastvu. (Premolk.)

Sicer, čemu besedujeva? Pozabila sem, da še niste zajutrkovali. Takoj Vam postrežem. (Gre na levo, a se ob vratih okrene in vrne h Krševanu.) Še nekaj, gospod Krševan! Za ljudi ste moj bratranec!

KRŠEVAN. Naj bo! Za ta čas, ko bom pri Vas, naj velja!

BERTA. In tikači se morava, če hočeva, da nama bodo ljudje verjeli. (Ponudi Krševanu roko.) Velja?

KRŠEVAN (seže Berti v roko). Velja!

BERTA. Ob prvi priliki bova pila bratovščino, gospod Krševan.

KRŠEVAN. Andrej, prosim! (Se nasmeje.) Balkon se je ponižal, okno razsvellilo, izza zaves zasijal spomin na mlade dni. Nisem zaman trubaduril.

BERTA. Zame ste — si — Andi... Takoj dobiš zajutrek.

JANEZ (vstopi od leve in se začudi). Torej, Berta, tvoj bratranec ni letel skozi vrata?

BERTA (Janezu strogo). Moj Andi mora imeti najlepše življenje pri nas. Kar on ukaže, je kakor bi zapovedala jaz. (Krševanu.) To je naš Janez, mož za vse pri hiši. Spoznati se morata! (Odide na levo.)

JANEZ (sede). Kako je bilo na vojni, gospod nadporočnik?

KRŠEVAN. Dobro in slabo, moj dečko.

JANEZ. Ali ste pobegnili s fronte kakor drugi?

KRŠEVAN. Službeno pot sem imel v te kraje. Tačas se je vse zrušilo, ne da bi nas bil sovražnik premagal.

JANEZ. Ljudje so se izpametovali in se naveličali streljanja in pobijanja. Neumno je vse to...

KRŠEVAN. Ti nisi bil vojak?

JANEZ. Kila na obeh straneh me je rešila. Malo sem se delal, malo je res. Tako sem jo unesel. Čemu je bila ta vojna?

KRŠEVAN. Dà, čemu! Zato, da nam taki možje, kakor ti, stavijo to vprašanje. Tak nekaj velja, ki je znal ostati doma. (Z bridkostjo.) Mi, ki smo se bili, smo bedaki.

JANEZ. Ne vem, kaj bi rekel. A častnikom tudi na fronti ni bilo sile, pravijo.

KRŠEVAN. Na severu sem dobil kroglo skozi pljuča, na jugu kos granate v levico. (Dvigne levico samo do rame.) Glej, nikoli več ne bo gibčna.

JANEZ. Mnogo ste prestali.

KRŠEVAN. Kakor drugi, nič več. Zmrzoval in gladoval sem s svojo kompanijo v gorah nad pol leta. Iz bolnišnice sem prišel k svojim fantom na Kras, se dušil v vročini, smradu in žeji po kavernah. Zadnjega pol leta sem pa bil res za fronto.

JANEZ. Pri nas Vam bo lepo. Prijetno živimo.

KRŠEVAN. Čutim to. Vse te čase nisem spal še nikoli tako kakor tukaj. Zračna soba, topla postelja, bele odeje, skozi okna trepet blestečih zvezd. Ni čuti streljanja in grmenja topov, mir in tihota vseokrog, da slišim utripe svojega srca...

BERTA (prinese od leve zajutrek in ga postavi pred Krševana.) Misli si, da si doma! (Janezu.) Ti pa naprezi, da se popeljeva k Ošabnu! Vino bi rada kupila.

JANEZ (Berti). Kaj bo z ovsom? Soklič se je pridušal, da ga od njega ne dobimo niti zrna.

BERTA. Oves se bo že dobil. Naprezi!

JANEZ. Saj se nikamor ne mudi. (Odide žvižgajoč na levo.)

BERTA (Krševanu). Izvolite! Gotovo ste lačni.

KRŠEVAN (zajutrkuje). Ali nisva bratranec in sestrična?

BERTA. Res... Na štiri oči bi se morala vikati, pred ljudmi tikati. Narobe kakor zaljubljeni.

KRŠEVAN. Ta kratek čas, ki ga prebijem tu, se kar tikajva!

BERTA. Šele prišel si in govoriš o slovesu?

KRŠEVAN. Moral bom začeti novo življenje. Ta moja obleka, kovčeg s par knjigami, ostanki plač zadnjih mesecev — to je vse moje bogastvo. Pet izgubljenih let! Hiteti bo treba, da jih nadomestim.

BERTA. Kak poklic si si izbral?

KRŠEVAN. Filozof sem.

BERTA. Filozof? Niti misliti si ne morem, da si si izbral tako malo vreden poklic.

KRŠEVAN. Ne vem, ali me razumeš. Študiral sem za profesorja klasičnih jezikov. Ob koncu svojih študij sem bil, ko sem moral na vojno.

BERTA. Ti moj ljubi Bog, to je apatičen poklic!

KRŠEVAN. Antipatičen, hočeš reči.

BERTA (malce vznevoljena). To je isto. Tvoj poklic mi ne ugaja, ker nič ne nese. Polna glava, prazen žep! Povej mi rajši, kako si prišel v te kraje.

KRŠEVAN. Filozof je bil pri vojakih človek, ki so ga porabili za vse. Jaz sem bil zadnje čase pri divizijski trenski komandi za fronto. Pred tednom sem dobil povelje in papirje, da prevzamem petnajst vagonov lesa od delavskega oddelka v Črnem grabnu. Zdaj sem tu in ne vem kaj, ne kako. Polom mi je vzel ves izhod.

BERTA. Petnajst vagonov lesa! Vem zanj. Vojaki so sekali vse poletje v naših gozdovih.

KRŠEVAN. Včeraj sem iskal ves popoldan narednika, ki je poveljeval temu oddelku. Izginil je z vojaki in z lesom.

BERTA. Saj ni res. Les leži ob progi, pol ure daleč od tu. Narednika Ferliča pa poznam, moj prijatelj je! Poslušaj me, moj dragi profesor! S tem lesom si lahko rešiš bodočnost.

KRŠEVAN. Kako misliš to?

BERTA. Prodaj les meni!

KRŠEVAN. Kako? Saj ni moj!

BERTA. Čigav pa je?

KRŠEVAN. Vojaške uprave.

BERTA. In kje je ta vojaška uprava?

KRŠEVAN. Ta hip res ne vem... Toda nekaj mora biti na njenem mestu.

BERTA. Vojaške uprave ni več, moj dragi. Razletela se je v zrak, se razbežala, vrgla uniformo s sebe. Čigavi so konji, ki begajo po cestah, čigavi vozovi, šotori, plahte, obleke, orožje? Čigavo vse to blago, ki ga prodajajo vojaki za kos kruha, rezljaj slanine, požirek vina? Vse to je last fistega, ki ima vse v roki. Ti imaš papirje, si torej lastnik petnajstih vagonov lesa. Petnajst tisoč ti dam zanje.

KRŠEVAN. Ne šali se! To ni res!

BERTA. Nihče ne vé, kdo sme les prevzeti, kdo ne. Ti imaš papirje in jih daš meni, vse drugo je moja skrb. Petnajst, šestnajst, tudi osemnajst tisoč ti plačam ta hip.

KRŠEVAN. Treba je počakati, da se razmere uredi. Tudi za ta les se bo dobil pravi lastnik.

BERTA. Tudi častniki prodajajo, kar imajo v rokah. Avtomobile, konje, pohištvo, beneško svilo, blago, dragocenosti. Zakaj bi ti svojega lesa ne prodal?

KRŠEVAN. Ker sem pošten.

BERTA (se zasmije). Pošten! Ne bodi otročji! Poštenje je blago brez cene.

KRŠEVAN. Ne prodam ničesar. To bi bila goljufija.

BERTA. Pomisli na vse, kar si pretrpel na vojni! Ko so drugi sedeli na varnem in bogateli, si tvegati pred sovražnikom glavo. Kdo ti more to povrniti? Zapravi si pet let življenja, pet mladih let, in si se vrnil s fronte berač.

KRŠEVAN. Ne govori mi o tem!

BERTA. Kdo ti bo zameril, če se odškoduješ z borimi par tisoči? Tvoja pravica je to.

KRŠEVAN. Ne, ne, nikoli!

BERTA. Zakaj ne?

KRŠEVAN. Rekel sem ti že: ker sem pošten.

BERTA. Ali res tudi tako misliš, kakor govoriš?

KRŠEVAN. Če še dvomiš, vstanem in pojdem.

BERTA (z občudovanjem). Človek božji, odkod si se vzel? Ali si živel vse te čase drugod in ne na zemlji? Ne veš, da denar svet vlada? Zanj kupiš blago in ljudi, duše in telesa. Denar je moč, ki vse začara.

KRŠEVAN (zgane z rameni). Zame nima te moči.

BERTA. Še nikoli nisem videla ta leta človeka, ki bi hotel biti za vsako ceno pošten. Daj, da se te nagledam, ti čudežno bitje! (Strmi v Krševana.)

Na levi trkanje.

BERTA (se zdrzne). Prosto!

Od leve vstopi računski podčastnik FERLIČ v uniformi avstrijskega narednika in se pokloni.

FERLIČ (Berti). Dobro jutro, gospodična! Srečno dospeli?

BERTA (vstane in poda Ferliču roko). Pravkar sem prišla. (Krševanu.)

Glej, to je komandant kompanije iz Črnega grabna!

FERLIČ (se predstavi Krševanu). Dovolite: narednik Ferlič.

KRŠEVAN. Nadporočnik Krševan.

BERTA (Ferliču). Moj bratranec.

KRŠEVAN (Ferliču). Včeraj sem Vas iskal.

FERLIČ (Krševanu). Donoči sem prišel iz mesta. Moral sem tja k višji komandi, da se orientiram. Čez noč se mi je kompanija raztekla na vse vetrove. Ni več države, ni prestola, ni vojske, sama svoboda, svoboda... Vrag s tako svobodo, ko ne veš, kaj smeš in kaj ne smeš. V mestu so me poučili, prisegel sem, dobil povelja in navodila in bom vodil posle do likvidacije sedanjega stanja. (Vzame iz žepa list papirja in ga pokaže Krševanu.) Tu je moje poverilo!

KRŠEVAN (pogleda papir in ga vrne Ferliču). Dobro. Jaz bi moral prevzeti od Vas petnajst vagonov lesa za svojo komando. Kaj mi svetujete? (Vzame iz bluzinega žepa beležnico, izbere iz nje par papirjev in jih ponudi Ferliču.)

BERTA (Krševanu). Ne dajaj ničesar iz rok!

FERLIČ (Berti). To so vojaške stvari, gospodična, predpisi... (Vzame od Krševana papirje in jih važno pregleduje.)

BERTA (medtem). Sedimo! (Sede.)

FERLIČ (pregleduje papirje). Nimam časa! (Nato Krševanu.) Vaše komande ni več, gospod nadporočnik. Les in ves material nekdanje vojaške uprave je sedaj vojni plen neprijateljske države. Izročite papirje meni, jaz Vam dam potrdilo in bom poročal intendanci.

KRŠEVAN. Ali ne bom imel kakih sitnosti?

FERLIČ. Gospod nadporočnik, videli ste moje poverilo, uradni dokument moje nove komande.

KRŠEVAN. Uredite vse Vi! Naredniki poznate vse te opravke bolje nego časniki.

FERLIČ (spravi papirje v žep). Mater kompanije so nas zvali. Mi smo bili hrbtenica armade.

BERTA. Zdaj je glava odletela. Kaj bo hrbtenica?

FERLIČ (Berti). Še nas ni konec, gospodična. Zato sem prišel k Vam, da Vam povem: v Črnem grabnu bo velika razprodaja. Barake, materijal, postelje, klopi, pisalni stroj, skratka: demobilizacijsko blago se naj spravi v denar. Prva ponudba Vam, gospodična Berta.

BERTA (Ferliču). Ali naj Vam verujem?

FERLIČ (nekako užaljen). Višje povelje, gospodična! Saj me poznate. Marsikaj sem kupil pri Vas za svoj oddelek. Ali sem Vas kdaj prevaril?

BERTA (Ferliču). Nikoli, ker se nisem pustila. Popoldne pridem k Vam z bračrancem, da si vse ogledam.

FERLIČ (Berti). Veselilo me bo. (Krševanu.) Vam pa izročim popoldne uradno potrdilo, da sem prejel Vaše listine o lesu. Na svidenje torej! (Se poslovil in odide na levo.)

BERTA (po kratkem premolku). Zakaj si mu izročil papirje?

KRŠEVAN. Ker ne maram nositi po žepih stvari, ki niso moje.

BERTA. Ali ni škoda denarja, ki si ga imel skoraj v rokah? Sicer bo znal Ferlič vse urediti. Odkar je komandant oddelka, je postal iz komija ugledna firma. Skoraj da tekmuje z menoj.

KRŠEVAN. Nad seboj ima komando, ki je ne bo mogel prevariti, tudi če bi hotel.

JANEZ (vstopi od leve). Napreženo je.

BERTA (Janezu). Nikamor ne pojdem. Pelji se sam!

JANEZ (Berti). Kako, da si se izpremisliła? Prej pa taka sila!

BERTA. Ne ljubi se mi in popoldne moram v Črni graben.

JANEZ. Taka si, kakor da te je veter obrnil.

BERTA. Idi! Trudna sem. (Vstane od mize in gre leč na zofo.)

JANEZ (se odpravlja proti levi). Če pridem v Ošabnovo gorico, se pred večerom ne vrnem. (Se ob vratih okrene proti Berti.) Ali naj vino kupim?

BERTA. Če bo poceni, udari!

JANEZ odide na levo.

KRŠEVAN. Fant mi ugaja v svoji neskončni neobčutljivosti. Nič ga ne vznemirja.

BERTA. Živina je, kakor vsi moški. Le ti nisi...

KRŠEVAN. Ali me že tako poznaš, da me izvzemaš, ko še ne veva, ali naj se fikava ali vikava?

BERTA. Poznam te. Pri tebi je toplo, sladko. Sedi k meni, da zaprem oči in zaspim!

KRŠEVAN. Ali imaš kako knjigo? Tačas, ko boš ti spala, bi jaz bral.

BERTA. V moji hiši ni knjig. Jaz imam samo denar, denar, denar...

KRŠEVAN. In si srečna...

BERTA. Ne vem. Zdi se mi, da ga imam še premalo, da bi si srečo kupila. Ko sem s svojo beračijo prišla sem, sem si mislila, da bi bila srečna, če bi imela dvajset tisoč. Ko sem jih imela, sem si želela, da bi se prikopala do sto tisoč. Zdaj imam še mnogo več, a nimam še dovolj... Moja kri mi še ne da miru...

KRŠEVAN. To je prokletstvo denarja: kakor plaz pokopuje pod seboj vse, ki hrepene po sreči...

BERTA. Kaj bi ti z denarjem na mojem mestu?

KRŠEVAN. Revežem bi ga dal, bolnikom, sirotam, gladujočim... Kupiti bi si knjig in slik naših umetnikov, ki sedaj stradajo... Potoval bi...

BERTA. Vse to mi je tuje... Ljudje, ki jih poznam, ne govorijo o tem... Govoriva o čem drugem!

KRŠEVAN (vstane). Na sprehod pojdem.

BERTA. Ne hodi! Blatne poti so pri nas. Obrane vinograde boš videš. Nad njimi klepajo klopotci, da ti bo umreli od dolgočasje... Sedi k meni!

KRŠEVAN gre k Berti, sede na nizek stolec in se sklani k njej.

BERTA. Kaj me gledaš?

KRŠEVAN. Lepa si, Berta... Samo denar ti je nekaj vzel, nekaj lepega, kar se je bleščalo v tvojih očeh tiste čase, ko sem ti vrgel šopek preko balkona...

BERTA. Daleč je vse to. Položi mi roko pod glavo in govori, govori, o čemer hočeš, le o denarju ne!

KRŠEVAN. Ne bom molčal, ravno o njem bom govoril...

BERTA (ovije nenadoma Krševanu roki krog vratu). Ti si človek, zato te bom poslušala... Ti moj sladki, nepričakovani, pošteni fant!... (Poljubi Krševana, ki se je sklonil k njej.)

KIRKE.

Verižniška komedija v štirih dejanjih.

Alojzij Remec.

DRUGO DEJANJE.

Isto pozorišče kakor v prvem dejanju. Luster gori. V obednici je na mizi božično drevesce, ki se vidi, če se vrata odpro. — Pred polnočjo na sveti večer.

KRŠEVAN sedi sam z iztegnjenimi nogami na zofi in kadi cigareto. Skozi polodprta vrata v ozadju na levi se čuje iz jedilnice govorjenje, smeh in trkanje s čašami. Čez par hipov prihiči iz obednice ROZA s širokim pladnjem, nagromadenim s krožniki, skodelicami, čašami, žlicami in vilicami, pusli vrata za sabo odprta in odhiči skozi leva vrata na stopnišče. Vrata v jedilnico nekdo od znotraj sunkoma zapre. KRŠEVAN vstane, nese ogorek v pepelnik na mizi na sredi in si prižge drugo cigareto. Ko se na stopnišču na levi zasliši TONETOV in ROZIN glas, gre zopet sest na zofo.

Od leve prideta s stopnic ROZA in TONE, ki je oblečen v dolg vojaški plašč, ima kučmo potisnjeno na čelo in si diha v dlani, ko potegne s prstov težke rokavice, kakor jih nosijo vozniki.

ROZA. Zebe te, Tone.

TONE. Kako bi me ne? Na sveti večer take poti!

ROZA. Samo da si se vrnil! Bala sem se zate.

TONE. Streljali so za nami. Na tej strani naši, na oni strani vrag vedi kdo. (Sname kučmo z glave.) Glej, krogla mi je preluknjala kučmo in me oprasnila po temenu.

ROZA. Ali sem te zato pričakala iz vojne, da padeš sedaj doma na tihotapskih poteh?

TONE. Kaj hočeš, plička moja, služiti moram in ona plača dobro.

ROZA. Dovolj denarja ima. Ali moraš še ti tvegati glavo, da ga bo imela več?

TONE. Denar je čudna stvar. Čim več ga imaš, tem bolj si ga lačen.

ROZA. Midva ga nimava. (Pokaže v jedilnico.) Glej, temle pada v roke kakor sneg izpod milega neba.

TONE. Ni res. Mi ga jim služimo, mi delavci, hlapci, siromaki. O, pride čas, ko bo drugače!

ROZA. Revež ostane zmeraj revež...

TONE. Ni res. Ti boš še gospa. Ko bom dovolj prihranil, kupim posestvo, kočijo, konjička, in bova na svojem živela. Samo da te ti ljudje ne izpridijo!

ROZA. Studijo se mi vsi od prvega do zadnjega. Le njen bratranec je boljši.

TONE. Lačen sem in zmrzel. Pokliči njo ven, da ji povem, kako sem opravil!

ROZA (gre k vratom v jedilnico, jih odpre in pokliče). Gospodična!

BERTA (pride iz jedilnice, v laseh ima rdečo rožo, oblečena je v belo svilenko obleko, tre ves čas z nožičkom orehe v roki in jih jél).

Kaj je, Roza? (Ugleda Toneta.) O, ti si, Tone! Kako si opravil?

TONE. Na mostu me je čakal mešetar Ferjana. Izročil sem mu konje. Enega so mi straže na meji ubile. S težavo smo z drugimi ušli čez vodo.

BERTA. Nič ne dé! Ali ti je Ferjana kaj plačal?

TONE. Ni bilo časa, straže so nam bile za petami.

BERTA. Jaz imam že vse plačano. Jutri obračunava in dobiš obljubljeno plačilo.

TONE. Nekaj boste morali primakniti. Skoraj bi bil plačal pot z glavo, gospodična.

BERTA. Prihodnjič si zaračunaš več, ko boš vole peljal.

ROZA. Za noben denar ga ne pustim več na take poti, gospodična. Tam je huje nego v vojski.

BERTA (Rozi). Kaj ti veš, dekle! Tonetu je to šala. (Tonetu.) Ali ne?

TONE. Je in ni.

BERTA (Tonetu). Vedno ne bo tako. Ljudje se ne morejo tako hitro odvaditi streljanja in vojne.

ROZA (Berti). Jaz ga ne pustim več... ga ne pustim...

BERTA (Rozi). Ne jezi se! Ko se vzameta, vama napravim tako gostijo, da bo svet strmél. Sedaj postrezi Tonetu, zaslužil je.

ROZA (Tonetu). Ne smeš več iti čez mejo!

TONE (prime Rozo pod pazduho). Bomo videli. Za ljubi kruhek in zate bi šel nad vraga...

TONE in ROZA odideta na levo. BERTA se ogleduje, kakor bi nekoga iskala, in stopi h KRŠEVANU, ko ga najde za paraventom na zofi.

BERTA (pogradi Krševana po laseh). Zakaj se jeziš, moj dragi? Kaj porečejo gostje, da si zbežal od mize?

KRŠEVAN. Jaz sem dinamit za tvojo družbo. Pusti me!

BERTA. Meni na ljubo potrpi in se vrni med nas!

KRŠEVAN (vstane). Prosim te, pusti me! K svojim knjigam grem. (Gre na desno v ozadje k vratom v svojo sobo.)

BERTA (za njim). Ne bom te pustila.

KRŠEVAN (med vrati). Zaklenem se.

BERTA. O polnoči boš moral k drevescu. Vrata ulomimo.

KRŠEVAN stopi v svojo sobo in zaklene za sabo BERTA za hip postoji in gre nato proti obednici. Še preden je pri vratih, se ta odpro in vstopi stražmojster OREHEK v uniformi brez sablje.

BERTA. Kaj je, gospod stražmojster? Ali so Vas odgnali iz družbe?

OREHEK. Učitelj je znorel in vpije, da so služabniki države slabi. To leti name. Zato sem vstal in šel.

BERTA. Radi učitelja vendar ne boste odšli pred polnočjo!

OREHEK. Ne maram se prepirati. Ko bom pri policiji, se še zmeni! ne bom zanj!

BERTA. Tedaj pojdete od nas in boste kot detektiv gospod! Zato se ne razburjajte radi učitelja!

OREHEK (zaupno). Sama zavist ga je. In nevaren človek je to. Marsi-kaj bi Vam povedal...

BERTA. Povejte mi vse! Lahko mi zaupate! (Gre k pisalni mizi, odklene predal in vzame iz njega par bankovcev. Nato mizico zopet zaklene in vtakne ključe v žep.)

OREHEK (medtem). Vem, s kom govorim, gospodična. Ves čas vojne sva bila Vi in jaz dobra prijatelja.

BERTA. Tega Vam nikoli ne pozabim. (Stopi k Orehku in mu sili bankovce v roko.) Za Vašo zadnjo uslugo sem Vam še na dolgu.

OREHEK (se brani denarja). Ne, ne, gospodična! Vse to je le iz pri-jaznosti do Vas.

BERTA (vtakne s silo bankovce Orehku v bluzni žep). Ne branite se! Jaz bi ne znala krmariti, če bi mi Vi ne povedali tolikokrat, kakšni vetrovi so. — Kaj veste o učitelju?

OREHEK (zaupno). On bi bil rad kupil vojaški les iz Črnega grabna. Ko je videl, da ga vozite Vi na žago, je vohal in vrtal tako dolgo, da se je oblast vtaknila vmes. Včeraj je prišla nenadoma komisija, vse preiskala in les kratkim potem prodala, kar ga je še bilo.

BERTA. Kdo je les kupil?

OREHEK. Ošaben.

BERTA. Ta je lepa! Les je vendar bil moj! Potrdilo imam od Ferliča, da je vojaštvo prodalo les meni.

OREHEK. Vem. A kupčija ni bila pravilna. (Važno.) Ferlič ni imel prave, sam les prodajati.

BERTA. Kaj je Ferlič rekel?

OREHEK. Zvijal se je kakor jegulja. Niso mu mogli do živega. Orož-nišтво ima naročilo, da poizveduje in poroča.

Iz obednice vstopi FERLIČ v civilni obleki.

BERTA (Ferliču). Ali Vas je slaba vest prignala ven?

FERLIČ (Berti). Kako mislite to? O čem govorita?

BERTA (Ferliču). O lesu iz Črnega grabna.

FERLIČ. Zadeva smrdi.

BERTA. Za Vas, zame ne.

FERLIČ. Kaj jaz vem! Šest do osem vagonov lesa je gotovo še tam. Drugi les me ne briga. Vendar, če zgrabijo mene, bodo držali tudi Vas, gospodična Berta.

BERTA. Motite se. Les je segnil, mnogo so ga kmetje pokradli, železnica ga je odvažala, komu, kam — vedi Bog! (Orehku.) Ali ni tako, gospod stražmojster?

OREHEK. Jaz ne vem ničesar. Poizvedovati bo treba. (Ferliču.) Ali se je učitelj že pomiril?

FERLIČ. Žal mu je, da Vas je razžalil. Idite k mizi in se pobotajta!

OREHEK. Najbolje bo. (Odide v jedilnico.)

FERLIČ. O onem lesu, ki ste ga Vi izpeljali, ne vem jaz in ne veste Vi ničesar, gospodična.

BERTA. Pametna misel! Toda kaj je z onim lesom, ki je bil še v Črnem grabnu in ki ga je včeraj Ošaben kupil?

FERLIČ. Če Vam ga Ošaben proda, bo les Vaš.

BERTA. A plačati mi ga morate Vi.

FERLIČ. Gospodična, ali me hočete uničiti? Ves svoj denar sem vtaknil v družbo z Ošabnom.

BERTA. Ali naj jaz les dvakrat plačam? Zakaj?

FERLIČ. Ker ste z osmimi vagoni, ki ste jih že izpeljali iz Črnega grabna, več zaslužili kakor jaz z vsemi.

BERTA. Da Vam ne bo krivice, Vam jaz prodam to minuto po današnji ceni oni les nazaj, ki še leži v Črnem grabnu. Če dosežete, da potem ta les dobim od Ošabna po primerni ceni, dobite še lepo provizijo.

FERLIČ. V kleščah sem, že vidim. Izkušal bom dobiti les od Ošabna. Weissa bom vtaknil vmes, on zna.

Iz jedilnice se prismeje WEISS s palci v telovnikovih luknjah pod pazduho
Z njim SOKLIČ v civilni obleki.

WEISS (se krohoča na vse grlo). Učitelj se dela poštenjaka. Da smo nepošteni ljudje, da smo pijavke, vampirji. (Berti.) Berta, ali je že učitelj kdaj tako govoril?

BERTA (Weissu). Če kdo napravi dobro kupčijo brez njega, je vedno slabe volje.

SOKLIČ. Na Ošabna se jezi, da mu je izpred nosa kupil neki les. Čemu si sploh učitelja povabila, Berta? Samo zdražbo dela.

BERTA. Moj sosed je, včasih kaj kupim od njega.

WEISS. In ženi se pri tebi, samo povedati se ti ne upa.

BERTA. Kakor vsi drugi, nič več, nič manj.

SOKLIČ. Stražmojster tudi sitnari. Čemu si to žandarmerijsko dušo povabila?

BERTA (Sokliču). Tepec si, moj dragi železničar. Ali ne veš, da moram živeti tudi z oblastjo v prijaznosti?

WEISS (Berli). Seveda. Ti, Berta, že znaš. (Prime Berto pod pazduho.) Imenitna deklica si! In tvoja miza! Postrvi, omaka, torta, vina — očarala si nas!

Iz jedilnice pride počasi OŠABEN z rokami v hlačnih žepih in z debelo cigaro v ustih.

WEISS (Ošabnu). Kaj Vi pravite, gospod Ošaben, ali ni naša Berta dekle, da ga ji ni para?

OŠABEN. Izmed žensk ji ne poznam enake. A izmed nas moških jo jaz posekam.

WEISS. Tako elegantne hiše, tako izbrane večerje, takih vin Vi nimate.

OŠABEN. Za Silvestrov večer Vas vabim k sebi. Tedaj boste govorili. Tudi ti, Berta!

FERLIČ (Weissu). Samo besedo, gospod Weiss!

WEISS (Ferliču). Na uslugo sem Vam!

WEISS in FERLIČ stopita v stran za kratek, tih pogovor.

BERTA (Ošabnu). Ošaben, ti si res ošaben.

OŠABEN: Vem, zakaj. Ko si se ti pehala še za procente in ničvredno kramarijo, sem jaz delal že na vagone, ne da bi z mezincem mignil. Kar človek tako dobi, nekaj zaleže. Vse drugo je prigarano, piškav zaslužek, beračija.

SOKLIČ (Ošabnu). Zdaj po dveh letih te je Berta prehitela.

OŠABEN. Saj ni res. Prav včeraj sem jo jaz prekosil. (Berli.) Ali se ti kaj sanja?

BERTA. Saj vem, les si kupil od komisije v Črnem grabnu. Mar meni zanj! Predrag mi je bil...

OŠABEN. Meni ni treba gledati na krajcar.

WEISS (je končal svoj pogovor s Ferličem, Ošabnu). Nikar se ne bahajte, gospod Ošaben! Dokažite, kar ste rekli, in prodajte les meni!

FERLIČ (Ošabnu). Primi ga za besedo! Govore in se ustijo, a vsak se trese za vinar. Pokaži, da ti nisi tak!

OŠABEN. Jaz les podarim, če hočem! (Weissu.) Sedem vagonov lesa je. Sama bukev, hrast in kostanj. Kaj plačate?

WEISS (Ošabnu). Dvanajst tisoč Vam dam.

FERLIČ (Ošabnu). Jaz ti dam trinajst tisoč.

OŠABEN (Weissu). Gospod Weiss, tu je moja roka! (Proži Weissu roko.)

SOKLIČ (Ošabnu). Daj les meni, dam ti petnajst tisoč.

OŠABEN (Sokliču). Jaz dam les Weissu, ker mi najmanj ponuja. (Stisne Weissu roko.) Sedaj recite, da Ošaben gleda na dobiček.

WEISS (našteje Ošabnu nekaj bankovcev na roko). Deset tisoč Vam dam takoj. Ostanek dobite, ko les prevzamem! (Si mane roke.) Vidim, gospod Ošaben, da ste samega sebe prekosili.

FERLIČ. Ošaben & Komp. — firma nad vse.

OŠABEN (spravlja bankovce v listnico). Zdaj slišiš, Berta! Na Silvestrov večer porečeš tudi ti tako!

BERTA. Res: Ošaben & Komp. — firma nad vse.

OŠABEN (Berti). Tako je. Ti, Berta, vsaj ne poznaš zavisti in se smeješ vsemu. Učitelj pa se bo trgjal od jeze, ko izve, kako sem les prodal. (Ferliču.) Ferlič, idiva, da mu poveva!

OŠABEN in FERLIČ odideta v obednico.

SOKLIČ (Weissu). Prodajte les meni! Šestnajst tisoč Vam dam.

WEISS (Sokliču). Ali ste slepi? Les je vendar za Berto. Kaj bi jaz z njim, ko potujem s slaniki, sardinami v škatlicah, delikatesami in kolonijalnim blagom?

SOKLIČ (Weissu). Vrag vas vzemi, vse agente! Živega človeka bi odrli. (Odide v obednico.)

BERTA. Torej velja, kakor ti je Ferlič povedal na uho?

WEISS. Lahko bi te ukanil, Berta... Za tisto ubogo provizijo, ki mi jo je Ferlič obljubil, se še ne menim, če bi ne bila ti in če bi danes ne bil sveči večer... Človek postane mehak...

BERTA. Ti — mehak? Ne laži in napiši!

WEISS (vzame iz žepa zapisnik, piše na roki in govori medtem). Tudi iz ljubezni do tvojih postrvi, omak in tort. Tam gori jemo sedaj samo konjske zrezke. Pri tebi se človek poživi... (Izroči zapisnik Berti.) Podpiši!

BERTA (podpiše). Ti si požrešnež.

WEISS (vzame zapisnik). Dožrešnež biti je dobro... (Iztrga iz zapisnika list in ga izroči Berti.) Tako. Kopijo obdržiš ti. Za provizijo pa pričakujem od tebe o prvi priliki kako nežno urico.

BERTA (spravi list). Nemarnež!

WEISS. No, no, no... Včasih si me razumela. Lani na božični večer sem čutil, da mi rastejo perutnice na hrbtu, ko sva se sestala v mestu. Prelepa nočka se mi je obetala, da te ni bil Soklič izvabil na vlak.

BERTA. Nehaj! Predrznosti ti ne dovoljujem!

WEISS. Bojim se, da si se zaljubila. Tvoj bračranec je mož za plotom. Berta, Berta, šiba se ti pleče! Doslej si nas ti vse vodila na vrvi, odslej bo tebe pust profesor ovijal krog mezinca.

BERTA. Ne vtikaj se v stvari, ki te nič ne brigajo! Najina kupčija je sklenjena. Hvala lepa! Izvoli! (Pokaže Weissu v obednico.)

WEISS. Nemilostljivi smo, znamenje zaljubljenosti.

WEISS gre v obednico, iz katere pridejo isti hip OREHEK, JAVORNIK in SOKLIČ.

SOKLIČ (Javorniku). Sedaj poslušajte! (Berti.) Ali si kupila les iz Črnega grabna ali ne?

BERTA (mrzlo). To nikogar nič ne briga.

SOKLIČ (Berti). Mene ne. (Pokaže Javornika.) Učitelja.

BERTA (Javorniku). Jaz ne bom nikomur računov polagala. Nate sem huda nocoj, Javornik. Čemu delaš zdražbo?

JAVORNIK (Berti). Jaz se pa jezim nate, ker si mi les izpred nosa pobrala. Pri tej kupčiji nekaj ni prav.

BERTA. Jaz sem les kupila pošteno in odkrito, kakor se mi je ponudil. Komisija v Črnem grabnu je našla vse v redu. (Orehku.) Ali ne, gospod Orehek?

OREHEK. Vse v vzornem, najlepšem redu.

BERTA (Javorniku). Vidiš torej. Če hočeš komu kaj očitati, moraš drugim, ne meni. Jaz sem poštena in se nikogar ne bojim. (Odide ponosno v obednico.)

SOKLIČ (Javorniku). Zdaj ste slišali. Poštenjaki smo. Zaman boste iskali falotov med nami.

OREHEK (se zvito nasmeji). Bogve? Tegale Weissa bi bilo dobro prijeti. Stavim glavo, da bi dobil nagrado, če bi to storil.

SOKLIČ (Orehku). Kaj Weiss! Bertinega bratranca opazujte! Mož malo govori in veliko posluša, nikjer ga ni vmes in vendar vse vé. Nevaren je.

OREHEK. Ta je poštenjak.

JAVORNIK. Edini človek, ki ga spoštujem.

SOKLIČ. Edini človek! Vohun je lahko...

JAVORNIK (Sokliču). Tudi Vi nimate čistih rok. Delavskega voditelja igrate. Na shodih govorite tako, z Berto, milijonarko, imate pa drugo politiko.

SOKLIČ (Javorniku). Kaj Vaš moja politika briga? Otroke učite, ne mene, ki sem že davno zadnje hlače strgal na šolskih klopeh!

OREHEK (Sokliču). Nikar se ne razburjajte! Nekaj denarcev ste le zaslužili med vojno. Par sto tisoč, recimo.

SOKLIČ. Dokazov, gospoda! Vama se ne bom izpovedoval. (Odide razljučen v obednico.)

OREHEK (ko sta z Javornikom sama). Vi ne veste, čemu zahajam v to družbo. Prej ste me po krivici napadli.

JAVORNIK. Kako? Ali imate svoje namene?

OREHEK. Mrežo zatiskam nad vsemi, moj dragi. Ko bo zadrgnjena, jo dvignem in niti ena riba mi ne uide.

JAVORNIK. Tudi Berfa ne?

OREHEK. Tudi ona ne. Zato mi ne mešajte štrene!

JAVORNIK. Imenitno! Berfa, Weiss, Ferlič, Soklič — to bodo štiri masne ščuke!

OREHEK. Ali ne spadate tudi Vi mednje?

JAVORNIK. Gospod stražmojster, tak, očitek! Ti ljudje izrabljajo mojo poštenost. Saj ste videli, kako so naredili z lesom iz Črnega grabna.

OREHEK. Niste pač rojeni pod isto zvezdo kakor vsi ti ljudje. (Pogleda na uro.) Polnoč se bliža. Idiva k drugim!

Od leve pride s stopnišča ROZA s punčem in čašami na veliki tableti. OREHEK ji odpre vrata v obednico in vstopi z JAVORNIKOM. Vrata pustita odprta, da se vidi, kako Roza začne prižigati svečke na božičnem drevescu. Medtem pride iz obednice BERTA, vrata za seboj zapre, gre k desnim vratom, in potrka nanje.

BERTA (pred vrati v Krševanovo sobo). Andi, polnoč!

KRŠEVAN (odklene in stopi na prag). Kaj hočeš? Ne kliči me Andi! Andrej sem.

BERTA (se dobrika Krševanu). Ali si še slabe volje? Čemu? Idiva k drevescu. (Prime Krševana za pod pazduho in ga sili s seboj.)

KRŠEVAN (stopi par korakov z Berto in se ji nato izvije). Sveti večer! Vražji večer, reci!

BERTA. Norček! Jaz res ne vem, zakaj se jeziš.

KRŠEVAN. Nocoj bi se v tej hiši angel pretvoril v vruga. Sama podlost, hinavščina, lakomnost, nesramnost in zavist!

BERTA. Jaz ne čutim ničesar.

KRŠEVAN. Tebi je vseeno: Bog ali hudič, dež ali solnce, greh ali molitev, sveti večer ali predpuszna noč. Nocoj si oblečena kakor za ples, šampanjec poka, kupčije skleplate in... sveti večer je!

Iz jedilnice pride WEISS, vzame gramofon s pianina, da ga odnese v jedilnico.

WEISS (na vratih v jedilnico). Polnoč, Berfa! Svečke že gorijo na drevescu, samo božične pesmi še manjka. Čakamo te! (Vstopi v jedilnico.)

BERTA (Krševanu). Ne znaš živeti, moj dragi! Pomiri se in ne bodi siten! Povonjaj mojo rožo, ki mi jo je Weiss prinesel iz Italije! Samo zato diši ta cvet, moj ljubček. (Položi Krševanu obe roki na ramena in skloni glavo k njegovemu obrazu.)

KRŠEVAN (pahne Berto od sebe). Pusti me! Roža v laseh na božični večer — kdo je še to videl! (Gre sest na zofo in si prižge cigareto.)

BERTA (za hip ostrmi, vzame rožo iz las, se igra par hipov z njo, jo nato vrže nervozno na tla in jo potepta). Vrag naj te razume, moj dragi! Jaz te ne... (Stopi k mizi, se opre z obema rokama nanjo in zre v luster.)

Iz jedilnice se zasliši na gramofonu božična pesem. Šampanjec poka. KRŠEVAN plane k vratom v obednico.

KRŠEVAN (na vratih v obednico). Nehajte! Javornik, vsaj ti sedi h klavirju in zaigraj božično pesem, ti, ki te je še nekaj človeka! JAVORNIK (prihiti v suknji in s klobukom v roki iz obednice). Jaz ne vem več, kaj sem, in ne znam ničesar več. Srečen Božič!

JAVORNIK skoraj zbeži na levo. Isti hip vstopi JANEZ, pijan, v usnjatem jopiču in s kučmo na glavi, se ogleda in stopi proti obednici.

JANEZ (na vratih v obednico). Janez je tukaj! Kaj bo ta žalostna muzika?

Iz jedilnice se začujejo glasovi: »Halo, Janez! Živio! Pojdi pit!« Gramofon utihne.

JANEZ: Ven, pravim! Danes je praznik.

KRŠEVAN (Janezu). Dečko si, Janez! (Gre sest na zofo.)

OREHEK (pride iz obednice, oblečen v plašč, s čepico v roki in se klanja Berti, odhajajoč na levo). Vesele praznike, gospodična! Hvala za lepi večer!

BERTA Orehku molče prikima, ne da bi se genila od mize. OREHEK odide na levo. Iz obednice stopi na prag SOKLIČ.

SOKLIČ (Janezu). Ti nas ne boš podil iz hiše. Berta je gospodinja.

JANEZ. In jaz gospodar. Rokave zaviham in vas vse po vrsti zmečem po stopnicah. Danes je praznik.

SOKLIČ (Berti). Kaj ti praviš, Berta?

BERTA (ne da bi se genila od mize). Nič.

SOKLIČ: Če je tako, pojdem in si bom to zapomnil. (Se vrne v obednico.)

WEISS (pride iz obednice z malim kovčegom, v elegantni zimski suknji in s trdim klobukom v roki. Miri Janeza). Saj gremo, saj gremo! Nikar ne kriči, Janez! (Se pokloni Berti.) Vesele praznike, Berta! Lepa slovesnost se čudno končuje. Tvoj hlapec ne pozna olike.

BERTA (ne da bi se genila). Zbogom!

Tačas pride iz jedilnice SOKLIČ v suknji in klobuku in odide na levo brez pozdrava. Za njim pride ROZA s tableto praznih čaš in steklenic in hoče na levo.

WEISS (ko ugleda Rozo). Tvoja Roza je srčkan keber. Na svidenje, Berta!

WEISS pohiti za Rozo, ki je tik vrat na stopnice na levo, ji zastavi pot in jo hoče ujeti za roko.

WEISS (Rozi). Rožica!

ROZA (Weissu). Pustite me! Vaših šal sem sita! (Zakliče skoz vrata.) Tone!

WEISS (se umakne od Roze). Tvoj ljubi, deklica? Nisem vedel...

WEISS skoraj zbeži na levo, za njim ROZA.

JANEZ (stopi k vratom, ki vodijo na stopnice na levi, in zakliče za Rozo). Tone, tega-le suni v zobel! Dekleta ti zalezuje!

Tačas je iz jedilnice prišel FERLIČ z OŠABNOM, ki ga drži pod pazduho.

OŠABEN. Kdo nas meče na cesto?

JANEZ (se obrne od vrat). Jaz. Danes je praznik!

OŠABEN (Janezu). Kaj boš ti, hlapec!

JANEZ. Ošaben, kaj si bil ti pred vojno? Na žagi si se pretegal noč in dan in čikal.

OŠABEN (se hoče iztrgati Ferliču, ki ga miri). Hlapec, drvar, berač, jaz ti pokažem.

BERTA (stopi od mize med Janeza in Ošabna). Mir! Tu sem gospodinja jaz. V hiši ne trpim pretepa!

FERLIČ (vleče Ošabna proti levi). Pojdiva! Z Janezom se ne boš pretepal. Z njim se ni šaliti.

OŠABEN. Jaz sem mož, firma... Kaj je on? Nič...

FERLIČ in OŠABEN izstopita na levo.

JANEZ (Berti). Tako sem izpraznil hišo. Ali sem prav storil?

BERTA (Janezu). Prav!

JANEZ. Še krog vogalov pogledam... (Odide skozi leva vrata in poje: »O, ja, jaz sem pa fant zato...«)

BERTA gre v jedilnico in pogasi lučke na božičnem drevescu. KRŠEVAN vstane, si prižge novo cigareto in hodi nemirno sem in tja. Ko Berta pogasi vse lučke, stopi na prag iz jedilnice.

BERTA. Ves razburjen si. Pomiri se!

KRŠEVAN (se ustavi). V tej hiši se ne pomirim nikoli.

BERTA (stopi bliže h Krševanu). Zakaj ne?

KRŠEVAN. Že to tvoje domovanje je sama laž. Pohišstvo brez okusa, na stenah ponarejene slike, v vazah umetne cvetlice, za ogledali pavovo perje. Pianino si okrasila z gramofonom, da je tudi muzika v hiši...

BERTA. Hišo sem kupila z vsem, kar je v njej.

KRŠEVAN. In ostali so tudi isti prijatelji, ki so kakor dolg na hiši.

BERTA. Kaj hočeš s temi očitki? Dovej, govori človeško!

KRŠEVAN. Ti me ne razumeš. Ne moreš. Ali ne slutiš vsaj, kako bi moralo biti nocoj v tvoji hiši?

BERTA (gre sest na fotelj, se nasloni nazaj in sklene roki za glavo).

Poslušam, govori!

KRŠEVAN (stopi pred Berto). Jaslice bi morale biti tu v kotu, pastirčki v mahu, lučke med njimi in zlata zvezda nad hlevcem. Tiho, tiho bi zvenela noč z brnenjem polnočnih zvonov.

BERTA. Zvonov ni več, prijatelj moj. Judje so jih odpeljali, da bodo topove lili iz njih. Milijone bodo zaslužili z njimi.

KRŠEVAN. Udaril bi te za to besedo. Denar ti je vse. Zato je v tvoji hiši tako.

BERTA. Kaj hočeš? Jaz te še vedno ne razumem.

KRŠEVAN. Jutri odidem.

BERTA. Kam?

KRŠEVAN. Domov, da bom videl še mater pred smrtjo in svojo rojstno hišo pod svetlim južnim solncem.

BERTA. Za to je treba denarja.

KRŠEVAN. Do tja doli se že prebijem. Potem pojdem, da končam svoje študije.

BERTA. Tudi za to je treba denarja.

KRŠEVAN. Zopet ta grda beseda! Ali mi hočeš očitati moje beraštvo?

BERTA. Poslušaj me! Ali misliš, da se z gladovanjem in s podporami prikoplješ do življenja, ki si ga želiš?

KRŠEVAN. Da, tako mislim.

BERTA. Niti vinarja ne boš dobil.

KRŠEVAN. Potem stisnem zobe in pojdem za pisarja.

BERTA. In boš hrepenel do smrti po Grški in Italiji, po vseh tistih krajih, ki govoriš o njih noč in dan. In jih nikoli ne boš videl. Idi, če ti ni dobro pri meni. Potuj, študiraj, postani velik, slaven! Koli-
kor hočeš, ti dam jaz ta trenutek in ne bom terjala nikoli povračila.

KRŠEVAN. Da bom vse življenje tvoj suženj, da se odebelim in otopim kakor žival, sit vsega, kar si poželim... Nočem bogastva, ki si ga z delom ne zaslužim.

BERTA. Otrok si. Kako naj ti pomagam? Če nočeš darila, ti denar posodim.

KRŠEVAN. Ničesar nočem.

BERTA. Kako čuden človek si! Ni ti pomoči.

KRŠEVAN. Ni je. En sam mahljaj, da bo tega najinega suženjstva konec — to je edina rešitev.

BERTA (premišljuje). Kako bi ti pomagala? ... Kako rešila tebe in sebe? (Naenkrat veselo.) Še enkrat me poslušaj! Lepo, dobro misel imam. Glej, neolikana ženska sem, živim tako, da me ti zaničuješ. Rada bi postala drugačna in ti, samo ti, bi mi lahko pomagal.

KRŠEVAN. Kako misliš to?

BERTA. Bodi moj učitelj in jaz bom tvoja učenka! Kupi mi knjig, poučuj me, daj mi samo stotino tega, kar ti znaš, in srečna bom. Ko bom taka, kakor ti želiš, tedaj te nagradim tako, da si ne boš očitel ne darila ne posojila.

KRŠEVAN (po dolgem premolku). Ali ni nekje zanjka v vsem tem? ...

BERTA. Samo ti me lahko preustvariš. Sama čutim, kako bedasto je to moje življenje, kako majhna sem.

KRŠEVAN. Premislil si bom ...

BERTA. Nič ne premišluj! Takoj reci dà!

KRŠEVAN. Najprej bi mi morala obljubiti, da pustiš vse kupčije.

BERTA. Če boš ti moj učitelj, ne bom imela časa misliti nanje.

KRŠEVAN. Novo življenje bi morala začeti. Brez Weissa, brez Sokliča, Orehka in vseh teh ljudi.

BERTA. Nocoj so bili zadnjič v moji hiši ... Ah, da bi bila tebe prej spoznala!

KRŠEVAN. Na denar bi ne smela več misliti. To je strup zate!

BERTA. Če boš moj učitelj, bom zopet taka kakor takrat, ko sem bila šestnajstletna deklica in sem morala v šolo hoditi in vsak dan se učiti svojih nalog ... Tedaj sem bila srečna ...

KRŠEVAN. Zdaj te vidim tako kakor tedaj, ko sem ti vrgel šopek čez balkon.

BERTA. Z menoj pojdeš na južno solnce, kjer blešče tvoji kipi, tvoji templji, vsa lepota davnih stoletij ... Poštovala bova in me boš učil vsega lepega in dobrega. Siromakom ob poti bova pomagala, trpečim brisala solze z lic. Tedaj vem, da me ne boš zavrgel ...

KRŠEVAN (se skloni k Berti in ji gleda v oči). Ali naj verujem, da je to najin božični večer? ...

KIRKE.

Verižniška komedija v štirih dejanjih.

Alojzij Remec.

TRETJE DEJANJE.

Moderno opremljena soba v pritličju vile na Bledu. Skozi steklena vrata in dvoje oken v ozadju pogled na jezero. Steklena vrata vodijo na verando, s katere peljejo stopnice na levo in desno navzdol. Na levi in desni vrata. Na levi pogrnjena miza, kakor je ostala po popoldanski kavi. Stoli. Ob mizi zofa. Na desni v ozadju pisalna miza s skladom knjig in pisalnim orodjem. Moderne slike, razkošna oprema, vse svetle barve. Jasen popoldan v zgodnjem poletju.

KRŠEVAN stoji ob oknu in gleda na jezero, ROZA pospravlja z mize skodelice in priče popoldanske kave.

KRŠEVAN (se obrne od okna). Povejte mi, Roza, zakaj ste zadnje dni tako žalostni! Vedno imate objokane oči.

ROZA. Čemu me izprašujete? Saj sami veste!

KRŠEVAN. Ničesar ne vem.

ROZA. Toneta so ujeli na meji in zaprli. Iz ječe mi je pisal. (Si briše oči.)

KRŠEVAN. Toneta zaprli! Zakaj, kako?

ROZA. Poti je imel zanjo. Sama naj bi delala kupčije, sama hodila po svojih opravkih, a ne da pošilja siromaka v nesrečo! Ah, jaz pojdem in povem vse, kar vem! Njo naj zapro in kaznujejo!

KRŠEVAN. To ni mogoče! Gosposdična sedaj več ne dela kupčij!

ROZA. Saj Vi ničesar ne veste! Tičite v Svojih knjigah in ne vidite ničesar. Jaz pa vem in vidim vse in ne bom več molčala in trpela. Ne bom!

KRŠEVAN. Kako govorite, Roza! Vse to se Vam samo zdi!

ROZA. Molčite! Tudi Vi ste drugačni, kakor ste bili! Vsega Vas je omrežila in preslepila. Meni ne verujete in mislite, da lažem. Zakaj je Weiss zopet tu, zakaj se je Soklič oglasil pred tednom, zakaj ji je Orehek za petami?

KRŠEVAN. Tako? Ali sem slepec, da ne vidim in ne vem ničesar?

ROZA. Vse je preslepila, tudi Vas. A mene ne bo. (Odide s skodelicami, ploščkom za kruh itd. na desno.)

KRŠEVAN sleče jopič, vzame z mize knjigo, leže na zofa in prične brati. Par trenutkov nato vstopi z leve BERTA, oblečena v svilen domačo obleko, z moderno frizuro, vsa elegantnejša kakor v prvih dveh dejanjih.

BERTA. Kaj bereš zopet s tako vnemo?

KRŠEVAN (ne da bi odložil knjigo). Krst pri Savici.

BERTA. Spisal doktor France Vodnik, kajneda?

KRŠEVAN. Predpoldne sem ti povedal, da je spesnil Krst pri Savici France Prešeren in Ilirijo oživljeno Valentin Vodnik. Zdaj že ne veš besedice več. Ali nočeš, ali ne maraš?

BERTA. Za vsa ta imena nimam spomina. Pesmi so sploh dolgočasno branje.

KRŠEVAN (sede in bere). Ali je to dolgočasno? Poslušaj:

Ak' pa nam smrt naklonijo bogovi —
manj strašna noč je v črne zemlje krili
ko so pod svetlim solncem sužni dnovi...

BERTA. Nehaj, nehaj, nehaj! (Se postavi pred Krševana.) Ali ti ugaja moja frizura? K moji domači obleki sodi kakor nalašč.

KRŠEVAN. Glej, ljubica, te stvari so zame to, kar zate pesmi... Kje je moje solnce, moja svoboda, moja moč! Omagal sem ob tebi.

BERTA (sede h Krševanu). Nič kavalirja nisi. (Ga objame z desnico krog vratu.) Dolgočasiš se...

KRŠEVAN. Že včeraj sem ti povedal: kakor Odisej na otoku pri čarovnici Kirke.

BERTA. Vem, to je bila tista, ki je ljudi izpreminjala v svinje. Sram te bodi, da me primerjaš s to grdo žensko!

KRŠEVAN. Saj ni res! Bila je lepa boginja.

BERTA. To je profesorsko govorjenje. Vedno same boginje, tempeljni, konji s perotmi, neverjetne pravljice in pesmi. Zdaj Prešeren, zdaj Vodnik, zdaj stari pesniki z imeni, ki si jih ne bom nikoli zapomnila — ljubček moj, vsega tega jaz ne razumem.

KRŠEVAN. Hotela si, naj te izobrazim. Jaz sem hotel, a ti ne.

BERTA. Saj se silim, a ne gre... Poslušaj torej: ali je tista Kirke onega, ki se je pri njej dolgočasil, poročila? Včeraj si mi povedal to pravljico samo napol.

KRŠEVAN. Nič ga ni poročila. Ušel ji je.

BERTA. Potem ga je gotovo za kazen izpremenila v svinjo.

KRŠEVAN. Ne, v prijaznosti sta se ločila. Dala mu je še rešto dobrih naukov na pot.

BERTA. Jaz bi ne bila taka.

KRŠEVAN. Kaj bi ti storila?

BERTA. Jaz bi ga ne izpustila. (Se privije h Krševanu in ga poljublja.) Jaz te ljubim bolj kot ona svojega jetnika. V zlato kletko bi te zaprla, ti moj zlati, če bi hotel od mene!

KRŠEVAN (se izvije Berti in vstane). Da, v zlati kletki sem... (Premolk.) Dobre volje si. Koga pričakuješ, da si se tako nališpala?

BERTA. Kdorkoli pride, bo dobrodošel, ker se ti ob meni dolgočasiš. Sicer mi je pisal Weiss, da me po dolgem času zopet posesti.

KRŠEVAN (resno). Glej, o tem sem hotel govoriti s teboj. Zopet sklepaš kupčije. Ali tako držiš besedo?

BERTA. Motiš se... Tudi Weiss je profesor, a drugačen kakor ti. Nemško literaturo ima v mezincu. Vse užene s svojim rekom Goethe, Schiller itd.

KRŠEVAN. Da, da, Vodnik, Prešeren itd. To bo edino, kar te bom mogel jaz naučiti o našem slovstvu. Jaz nisem Weiss... In bom nehal s svojim poučevanjem. In pojdem itd.

BERTA. Weiss zna ceniti lepo toaleto, moderno frizuro, ti pa ne.

KRŠEVAN. Grd človek je.

BERTA. Agent je agentu podoben. Vendar je Weiss kavalir od pet do glave.

Zunaj pozvoni.

KRŠEVAN (vstane in si obleče suknjič). Mož je tu. Ne maram ga poslušati. Veslat grem.

BERTA. Ne vozi se daleč! Mnogo imam, da ti povem.

KRŠEVAN. Tudi jaz, še vse več. A ne pred Weissom. (Odide na verando in izgine po stopnicah navzdol.)

Od desne prihiti ves zasopljen WEISS. Na roki ima površnik, pod pazduho aktovko.

WEISS (odloži klobuk na mizo in poda v naglici Berti roko). Berta, reši me! Ne vem, kaj naj storim.

BERTA. Kaj je?

WEISS (vzame iz aktovke šop bankovcev). Orehek s Sokličem mi je za petami. (Vrže bankovce pred Berto.) Stoinpetdeset tisoč jih je. Prodam jih tebi.

Zunaj pozvoni.

WEISS. Sta že tu! Pomeniva se pozneje. Skrij denar!

BERTA (vzame bankovce v roko, ne da bi se razburila). Koliko hočeš zanje? Petdeset tisoč ti dam.

WEISS (ves razburjen). Pozneje se pomeniva. Skrij denar!

BERTA. Ne dam ti niti vinarja več. Tu jih imaš! (Vrže bankovce pred Weissa.)

Zunaj pozvoni.

WEISS (vzame bankovce in jih sili Berti). Hiti! Sedemdeset tisoč mi boš dala. Izgubo imam...

BERTA (vzame bankovce in jih spravlja v miznico). Petdeset tisoč, moj dragi Weiss, in ostaneva prijatelja!

BERTA. Kako to veš? (Spravi pismo v nedrije.)

SOKLIČ. Pismo znam skoraj do besede na pamet.

BERTA. Ti si pismo bral? Da te ni sram!

SOKLIČ. Kaj hočeš! Doč čez hribe je dolgočasna, pismo je bilo slabo zalepljeno. Vse ti povem ...

BERTA. Ničesar nočem vedeti.

SOKLIČ. Ne bo ti škodilo, če ti povem: on ljubi drugo!

BERTA. Lažnivec! Andi je pošten za devetindevetdeset Sokličev. Če bi bila le senca resnice v tvoji laži, bi mi bil že davno to on sam povedal.

SOKLIČ. V pismu stoji: Čakamo te vsi, da se vrneš. Vera mrje po tebi kakor tedaj, ko si bil na fronti in nismo vedeli zate. Pridi k južnemu solncu, naš brat!

BERTA. To ni res ... ne more biti res ...

SOKLIČ. Pogledaj pismo, če mi ne veruješ!

BERTA. Ne bom ga gledala. Andi je pošten.

SOKLIČ. Kako pošten! Tvoj denar bo poročil.

BERTA. O, saj ni ne Soklič, ne Orehek, ne Weiss.

SOKLIČ. Dobro ti hočem, Berta! Ta človek ni zate.

BERTA. Ne govori! Ali si morda ti zame?

SOKLIČ. Ne ponujam se ti. A rad te imam, zato te svarim pred nesrečo, ki sama vanjo gaziš.

BERTA. Hvala lepa! Varovala se bom sama.

Z verande stopita WEISS in OREHEK.

WEISS (ves razburjen Orehku). Prosim, prosim, gospod Orehek! Preglejte mojo aktovko! (Vzame aktovko in jo da Orehku.) Tu so računi moje tvrdke, naročila, ponudbe, vzorci!

OREHEK (pregleduje vsebino aktovke). Bomo videli, bomo videli, gospod Weiss.

WEISS (jemlje iz žepov listnico, denarnico, zveženj ključev, robec in drugo žepno drobnjarijo in meče vse na mizo). Preglejte vse moje skrivnosti, pisma moje žene, zaupne zapiske, mojo denarnico! Vse Vam je na razpolago! (Si briše potno čelo in se ozre po Berti in Sokliču.) Kaj takega! Meni, poštenemu človeku!

BERTA (mirno). Kaj pa je, za Boga svetega?

WEISS (Berti). Zapreti me hočejo! Da nosim denar čez mejo, da tiho-tapim! (Orehku.) Oglejte si potrdilo zbornice, da sem protokoliran zastopnik tvrdke Müller, in me pustite v miru!

BERTA (vstane). To mi je zelo neljubo! (Orehku.) Gospod Orehek, ali niste mogli to kje drugje opraviti in ne v moji vili?

OREHEK (pregleduje Weissove papirje). To je moja uradna dolžnost, gospodična.

BERTA (Orehku). Gospod Weiss je pošten. Poznam ga.

OREHEK (neha pregledovati Weissove stvari). Ničesar ni. In vendar vem, da je imel denar s seboj.

WEISS (Orehku). Nič več kakor ga potrebujem za pot. Slecite me, preiščite do kože, ničesar ne boste našli!

OREHEK (Weissu). Ni treba. Vem, da sedaj nimate ničesar pri sebi. (Berti.) Vendar, gospodična, ali ni denar skrit morda kje v Vaši hiši?

BERTA (Orehku). To je hud očitek! Izvolite pregledati vse od kleti do podstrešja! Ta hip, prosim!

OREHEK. Če je tako, izvršim takoj preiskavo. (Weissu.) Vi počakajte v predsobi in se mi ne ganite nikamor! Drugače Vas takoj primem.

WEISS (Orehku). Hvala lepa! Ni mi treba bežati. Brez svojih listin itak ne morem nikamor in tudi — nočem. (Odide na desno.)

OREHEK (Berti). Dve priči morata biti pri preiskavi. (Sokliču.) Prva priča boste Vi. (Berti.) Kdo bi bil druga?

BERTA (Orehku). Andi! (Sokliču.) Idi ga poklicat z jezera!

SOKLIČ odide z verande in izgine po stopnicah navzdol.

BERTA (ko je z Orehkom sama). Ali je vse to resnica, ali se samo fakega delate, gospod Orehek?

OREHEK. Uradna dolžnost, gospodična. Že teden dni potujem za Weissom in ga opazujem.

BERTA (se ironično zasmee). Stražmojster Orehek je bil ves drugi kakor detektiv Orehek. Vendar se mi ta preiskava v moji hiši ne zdi v redu. Weissa lovite, njega se držite! Kje imate pravico, udreti v mojo hišo in brskati po mojih stvareh?

OREHEK. Moža sem zalotil na delu takorekoč. Zato smem preiskavo izvršiti.

BERTA. Izvršite jo! Našli ne boste ničesar, a pritožila se bom in marsikaj povedala. Spomine na stražmojstra Orehka na primer.

OREHEK. Gospodična, zakaj mi ne privoščite tega uspeha? Weiss bi bil prva ščuka v moji mreži.

BERTA. Nastavljajte mu jo kjerkoli, samo v moji bližini ne! Drugače Vam bo neprijetna.

OREHEK (v zadregi). Pismeno dovoljenje bi res potreboval za to preiskavo. Lahko mi delate sitnosti... (Premolk.) Gospodična, ali mi morete dati pošteno besedo, da Weiss ni skrnil pri Vas ničesar?

BERTA. Tu je moja roka! (Da Orehku roko.) Niti vinarja ni pod mojo streho, ki bi bil njegov.

OREHEK. To mi zadostuje. Drugi so nad menoj, zato moram tako nastopati. Sicer Vam verujem, denar mora biti drugod.

BERTA. Lahko mi verujete! Kaj bi rekli ljudje, če bi iskali v moji pošteni hiši zločincev! Sicer tudi nimate pravice!

OREHEK (z ironičnim nasmehom). Imam tudi to pravico.

BERTA (začudeno). Kako to?

OREHEK. Tudi proti Vam imamo ovadbe.

BERTA. Česa me dolže? Kdo me je ovadil?

OREHEK. Dolže Vas vsega. Kdo Vas ovaja, ne vem. Sicer sedaj nisem več stražmojster Orehek. Povem Vam le to, da tudi zadeva z lesom v Črnem grabnu še ni zaspala.

BERTA. Ah, kako so ljudje hudobni!

OREHEK. Pazite se, gospodična! Danes ali jutri boste lahko na Weissovem mestu.

BERTA. Še vedno ste moj dobri, zvesti prijatelj. Prvi hip sem Vas napačno sodila. Kako naj se Vam izkažem hvaležno?

OREHEK. Ničesar ne zahtevam, gospodična. (Stopi k desnim vratom in jih odpre.) Gospod Weiss!

WEISS (vstopi od desne). Prosim!

OREHEK (Weissu). Prepričal sem se, da Vašega denarja ni tukaj.

WEISS (začne pospravljati svoje stvari z mize). Ali nisem rekel? Pošten sem in nisem imel še opraviti s policijo.

OREHEK. Prej ali slej obvisite v zanki. Svetujem Vam, da izginete iz naših krajev.

WEISS (sede široko k mizi). Takrat, ko se bo meni ljubilo...

SOKLIČ (pride z verande, Bertil). Tvoj profesor se ne da priklicati.

OREHEK (Sokliču). Opravil sem že vse. Zaman sem se trudil.

SOKLIČ (začuden Orehku). Da se Vam je lisjak izmuznil? Kako je to mogoče!

OREHEK. Spremite me in Vam vse povem...

SOKLIČ (vzame kovčeg in klobuk). Čudovito hitro je šlo vse to.

OREHEK (vzame svoj klobuk, površnik in palico in da Bertil roko). Vaš sluga, gospodična! Sitno mi je bilo vse to, a dolžnost je dolžnost.

BERTA (Orehku). O moji nedolžnosti ste se prepričali, in to je glavno. (Sokliču.) Zbogom, Soklič! Če ostaneš še jutri tu, me obišči! (Stisne Sokliču roko.)

SOKLIČ (Bertil). Pridem!

OREHEK in SOKLIČ odideta na desno, BERTA ju spremi do vrat, se nato vrne k mizi in sede. Odpre miznico in vzame iz nje Weissove bankovce.

WEISS (ko je z Berto sam). Berta, ti delaš čudeže! Trepetal sem zate.

BERTA. Malenkost! Tudi Orehka imam na vrvi. Toda pustiva to! Ali hočeš za svoje bankovce denar ali ček?

WEISS. Daj mi ček!

BERTA. Prav. (Vzame bankovce, gre k pisalni mizi, odpre predal in vzame iz njega čekovno knjižico.) Al! niso bankovci ponarejeni?

WEISS (vstane in stopi Bertini za hrbet). Pristni so, kakor so prišli iz banke.

BERTA (pomaka pero v črnilo). Petdeset tisoč dobiš. (Piše.)

WEISS. Dvajset tisoč primakni!

BERTA. Niti vinarja. Ta tvoj papir niti toliko ni vreden.

WEISS. Vrni mi ga! Prodam ga drugam.

BERTA (zgrabi za bankovce, jih vtakne v miznico in jo zaklene). Petdeset tisoč, ljubček. Rešila sem te in sedaj bi me rad ukanil. Ne boš! (Piše.)

WEISS (se skloni k Bertini). Ali nimaš nič usmiljenja?

BERTA. Nič.

WEISS. Mnogo izgubim... Sicer veš, popustil bom, ker si ti... Tebi na ljubo!... (Objame nenadoma Bertino in jo poljublja.)

BERTA (vrže pero na tla, se izvije Weissu in vstane). To si mi ukradel, ti nemarnež!

WEISS. Kdaj te bom ujel, ti ptičica! Tako si sladka! Prevarila si me.

BERTA. To je bilo za tistih dvajset tisoč.

WEISS. Draga zabava... Ostalo bom še izterjal. Pride čas, ljubica!

BERTA. Kako ste vi moški grdi! Ženska pri najresnejšem poslu ni varna pred vami! (Mu izroči ček.) Na in idi!

WEISS (spravi ček v listnico). Tvoj profesor te je razvadil. Ugriznil bi te, tako si zapeljiva, odkar se nam odteguješ. Kako zavidam tvojega Andija!

BERTA. Vabim te na zaroko, ki jo bova praznovala na moj god.

WEISS (pogleda v koledarček). Saj res, čez dobrih štirinajst dni. Čestitam! Ali mu boš vedno tako zvesta?

BERTA. Sramuj se! Poročen mož in tako vprašanje! Sicer si agent, zato ti odpuščam.

Zunaj pozvoni.

WEISS. Zopet obisk!

BERTA. Ne moti naju več, najina kupčija je sklenjena.

WEISS. Ljubše bi mi bilo, da bi ostala še sama. Pride čas, ko me boš rada poslušala.

BERTA. Nikoli. Agent si, a moja ljubezen ne notira na borzi.

Skozi desna vrata stopi tiho, prihuljeno vedeževalka KATINA.

KATINA (se globoko klanja). Prišla sem, lepa gospodična, da Vam srečo povem.

WEISS (se zakrohota). Berta, hudo si zaljubljena, da si daješ srečo prerokovati!

BERTA (Weissu). To so moje stvari. Vsakdo ima svojo vero. Stopi na verando in zadrži Andija, če bi se vrnil z jezera, dokler ne opravim s Katino!

WEISS. Prav rad... Obilo sreče! (Odide na verando in po stopnicah navzdol.)

BERTA (Katini). Hitro! Nimam časa.

KATINA. Takoj, lepa gospodična, takoj, takoj!

KATINA gre k mizi, sede, vzame iz žepa šop kart in jih premeša. BERTA karte dvigne in Katina jih razvrsti po mizi.

KATINA (skrivnostno in važno med razvrščanjem kart). Kakor zadnjič, lepa gospodična. Imate ljubega, ki Vam ga hoče druga prevzeti. Glejte pikovo damo zraven srčnega fanta! In pismo ste dobili s slabimi novicami. Krog Vas so prijatelji. Varujte se jih! Samo eden je zvest. Temu zaupajte. Veliko denarja boste še pridobili. Poročili se boste kmalu. Imeli boste mnogo pridnih otrok. Dočakali boste visoko starost. Še enkrat, gospodična, da Vam o ljubezni povem... (Pobere karte in jih zopet meša.)

BERTA (zdolgočaseno). To vse ste mi že desetkrat povedali.

KATINA (zloži kupček pred Berto). Vzdignite!

BERTA. Ne ljubi se mi več... Pridite jutri zopet!

KATINA (spravi karte). Kaj je danes moji lepi gospodični? Jaz nisem kriva. Zvezde tečejo tako in jaz Vam vedno resnico povem, slabo ali dobro.

BERTA (vrže Katini bankovec). Jutri mi morate kaj boljšega povedati...

KATINA (spravi denar in poljublja Berti roko). Hvala, lepa gospodična! Jutri Vam bom prerokovala iz zvezd... In Vam prinesem čudotvorne vode, ki žalost prežene in ljubezen rodi! In Vam pokažem prijatelje, ki Vam žele hudo, in ono, ki Vam hoče ljubega prevzeti...

BERTA. Ah, ko bi jo poznala!

KATINA (gre z Berto proti desni). Pokažem Vam jo v čudodelnem ogledalu.

BERTA. Jutri... jutri... Še prezgodaj jo bom spoznala!...

KATINA poljubi Berti roko in odide skozi desna vrata. BERTA jih zapre in odide na verando.

BERTA (zakliče). Andi!

Čez par trenutkov prideta po stopnicah na verando WEISS in KRŠEVAN. Vsi trije stopijo v sobo

BERTA (vzame pismo iz nedrij in ga izroči Krševanu). Soklič je prinesel to pismo čez mejo.

KRŠEVAN vzame pismo in bere.

WEISS (Berti). Gospoda profesorja sem pregovarjal, naj bi šel s teboj na jug. Dobre kupčije bi se delale tam doli.

BERTA (Weissu). V zadrego me spravljaš, Weiss. Andi nima za vse to zmisla. (Krševanu.) Ali te je Weiss res pregovarjal, da bi šla tja doli?

KRŠEVAN (med čitanjem). Res. Vendar ne pojdem ...

WEISS. Gospod profesor sovraži denar, kupčije, sploh vse, kar je meni in tebi, Berta, najljubše.

KRŠEVAN. Pojdem tja doli, a z drugimi cilji.

WEISS (vzame aktovko, površnik in klobuk). Da, da, med Vami in nami je velik nepremostljiv prepad. (Berti.) Poklon, Berta! (Krševanu.) Sluga, gospod profesor!

WEISS odide na desno, BERTA ga spremlja do vrat, KRŠEVAN je pismo prebral in ga vtakne v žep.

BERTA (se vrne h Krševanu). Kdo ti piše?

KRŠEVAN (zamišljeno). Moj prijatelj.

BERTA. Kaj je v pismu?

KRŠEVAN. Klic: domov, domov! Tam doli je morje, je solnce, je kos mojega življenja. Kako sem mogel na vse to pozabiti ob tebi, Berta!

BERTA. V nadlego sem ti.

KRŠEVAN. Sam sebi sem v nadlego. Mislil sem, da postanem to, kar sem bil pred petimi leti, a v tvoji bližini ne morem. Hotel sem te preobličiti v žensko, kakor jo je Bog ustvaril, a zaman. V vsem si ostala ista, kakor si bila. Pojdem svojo pot.

BERTA. Ker — imaš — drugo — ljubico ...

KRŠEVAN. To je laž. Jaz nisem imel ljubice in je nimam ...

BERTA. Ali ti nisem jaz ljubica, ki si se je naveličal?

KRŠEVAN. Ti? O, ti mi nisi bila ljubica. Ne vem, kaj si mi, a čutim, da se mi ob tebi kri zastruplja ...

BERTA. Ker se ti toži po — Veri.

KRŠEVAN (sede k mizi, temno). Odkod veš za to ime?

BERTA. Soklič je bral tvoje pismo in mi vse povedal.

KRŠEVAN. Tedaj ni treba, da ti jaz to pravim. Da, Vera! Morje, strme, neizpodjedne skale, kraška vas in visoko solnce nad njo! Vse to gledam kakor tedaj, ko sem bil ob njej. Kako sem bil takrat zdrav!

BERTA. Kaj imaš s tem dekletom?

KRŠEVAN. Niti poljubil je še nisem ...

BERTA. Ali je bogata?

KRŠEVAN. Učiteljica je.

BERTA. Ali je lepa?

KRŠEVAN. Ne vem. Ti si morda lepša, a ona je dobra.

BERTA (gre k mizi in sede nasproti Krševanu). Ali jaz nisem dobra?

Beračica bi rada postala zate, zatajila svoje srce, kakor dekla se ti vrgla pred noge in te molila! A ti nočeš in me suyaš od sebe kakor žival. (Nasloni glavo v roke in zaplaka.)

KRŠEVAN (vstane in hodi nemo par trenutkov sem in tja). Berta, ti lažeš sebi in meni. Obljubila si mi, da si ne boš več mazala rok s kupčijami, da boš živela samo meni in mojim mislim. Varala si me.

BERTA. Idiva iz teh krajev! Tam doli začnem drugo življenje.

KRŠEVAN. Lažeš! Ljubezen do denarja te veže s kraji in ljudmi. Brez Weissov, Sokličev in drugih bi ne mogla živeti nikjer na svetu. Ni ga človeka, ki bi te preustvaril, tudi če bi bil čudodelnik.

BERTA. V krvi mi je vse to. Iz beračije sem hotela priti do bogastva, si kupiti srečo. Zdaj sem jo imela, ko si bil ti ob meni. Ljubim te, kakor te ne bo ženska na svetu več ljubila.

KRŠEVAN. A svoje krvi ne boš mogla zatajiti. Zato te ne morem ljubiti, če bi tudi hotel. Nisi Vera, ljubica, Kirke si, čarovnica.

BERTA (obupno). Ne zapusti me! Nikogar nimam, ki bi vanj verjela in mu zaupala. Vsi preže name, da me ugonobe. Vedo, kaj si mi, zato bi naju radi razdvojili. Prvi je prišel Soklič, da mi ukrade vero vate. In vendar ne verujem njemu, ne verujem pismu.

KRŠEVAN. Ali meni tudi ne veruješ?

BERTA. Ne, nikomur, ničemur ne verujem... (Plane h Krševanu, poklekne pred njega in se ga oklene). Ne smeš, ne moreš me zapustiti. Živeti hočem, iztrgati te oni, ki te ljubi in vabi domov. Čutim, da me ti ne ljubiš več, a ne brani mi, da te ljubim jaz!

KRŠEVAN (odrine Berto od sebe). Ne, ne, ne... To so besede. Ti nisi ustvarjena za ljubezen, tebi je denar vse...

BERTA (plane pokonci). Ni res! Ti si mi vse! Ne izpustim te in te moram pridobiti zase, če bi se ves svet zaklel proti meni.

KRŠEVAN. Berta, pomiri se! Ti si otrok!

BERTA (v rastočem vzhičenju). Nisem otrok, ženska sem! Čutil boš to! Priklenila te bom nase, privezala, da se ne boš mogel ganiti od mene. Če ti je ona vzela dušo, ji jaz tvojega srca ne bom dala. Rajši ti ga iz prsi iztrgam, da boš z menoj živel, z menoj umrl. Ah, jaz... jaz neumnica! Ljubila sem te, kakor da še ženske ne poznaš. Ti si me varal... Ah! (Se onesvesti in pade na stol.)

KRŠEVAN (gre s krepkimi koraki k desnim vratom, jih odpre in zakliče). Roza, vode! Gospodični je slabo.

Še vedno lepi Marko pa je ostal. Ni ga mikalo nikamor in tudi boljšega si ni želel. Misli je, da je v tem, kar ima, vse življenje — —.

»Marko. Domov — bi šel rad?«

»Jok — —!«

»Marko. Kdaj pa...?«

»Nikoli — —!«

»Marko. Tudi po vojni ne...?«

»Jok — —!«

»Marko. Mati te bo iskala...«

»Naj išče — — —!«

»Marko. Mati bo jokala...«

»Naj joče — — —!«

Mladega Marka so bili nekoč vzeli materi kar s pašnika, ko je še ovce pasel, jim žvižgal in prepeval in se ž njimi razgovarjal... Njenemu srcu so ga odtrgali, ko so mu s strupenim zasmehom umorili mehko gorsko dušo —, gorko gorsko srce — —.

In danes joče mati in išče sina — in ne ve še, da sin je idijot.

KIRKE.

Verižniška komedija v štirih dejanjih.

Alojzij Remec.

ČETRTO DEJANJE.

Obednica v Bertini hiši. V ozadju dvoje oken z gardinami, med njima steklena vrata na balkon. Ob teh vratih na levi in desni dva visoka podstavka za cvetlice in na njih dve palmi v loncih. Na sredi dolga belopogrnjena miza. Na mizi cvetlice v vazah, krožniki in jedilno orodje, skodele, čaše, steklenice itd., vse v neredu, kakor je ostalo po sijajni večerji v pozni uri. Krog mize stoli. Na levi kredenca in na njej hladilnik z ledom in šampanjcem. Na desni igralna mizica in par stolov. Na levo peljejo vrata v predsobo, na desno v Krševanovo sobo. Sredi stropa gori električen luster. Zunaj mesečna poletna noč.

Na levem koncu mize sedi JANEZ, golorok, in spi, naslonjen z glavo na lehti. Ob mizi sedita FERLIČ in WEISS. Ob okrogli mizici na desni kvartajo JAVORNIK, SOKLIČ in OŠABEN.

WEISS (s servijeto okrog vratu še jé). Gospod Ferlič, na pladnju pred Vami je še pol pečene piške z omako. Dajte mi jo!

FERLIČ (dá Weissu pladenj). Izboren tek imate, gospod Weiss. Nam se že kolca od jedi in pijače.

WEISS (si vzame piško na krožnik in jé). Jestti, piti, ljubiti, trgovati — to je moje življenje! Vi tega še ne znate, a se boste že naučili.

FERLIČ. Ošaben & Komp. še ni Vaša firma.

WEISS. Tudi Vaša firma ni napačna. Vaš družabnik ne gleda na vinar.

OŠABEN (vrže zadnjo karto na mizo). Pagat ultimo! Soklič, ti plačaš tisočak, ti, Javornik, pa nič.

SOKLIČ (vstane). Rekli smo, da igramo za čast!

JAVORNIK (vstane). Jaz plačam vse, kar sem dolžan.

OŠABEN (vstane, Javorniku). Od tebe ne zahtevam ničesar. (Sokliču.) Od tebe pa vse do vinarja, ker si stiskač!

SOKLIČ (Ošabnu). Za čast smo igrali. Zdaj si besedo snedel. (Vzame iz listnice bankovec in ga vrže pred Ošabna.) Ná, če si denarja tako lačen!

OŠABEN. Jaz denarja lačen? Soklič, sedaj odpri oči! (Zvije bankovec, ga prižge in si zapali cigaro z njim.) Tako sem jaz denarja lačen, gospoda slavna! (Sede k mizi na Weissovo stran.)

VSI. Izvršno!

SOKLIČ (sede k mizi na drugo stran). Še krajcarje boš pobiral iz blata na cesti!

JAVORNIK (sede k mizi). Tako smo zaigrali čast in denar!

WEISS (Ošabnu). Bogve ali je bilo kaj škode? Bankovec bi si bili morali prej ogledati, ali ni ponarejen.

SOKLIČ (Weissu). O ponarejenem denarju le molčite, gospod Weiss! Berta mi je izročila oni teden stoinpetdeset tisočakov, o katerih bi prisegel, da so šli skozi Vaše roke. Tri četrtine jih je ponarejenih.

WEISS (ironično Sokliču). Koga se boste sedaj držali, gospod Soklič, mene ali Berte?

SOKLIČ. Obeh.

WEISS (Sokliču). Nikogar ne morete prijeti, ljubi prijatelj! Za take posle ni sodišča, kvečjemu policija in državni pravdnik.

SOKLIČ. Tudi tam bom iskal svoje pravice. Orehek Vas ima še zapisane!

Od leve vstopi oprezno kakor po prstih OREHEK s klobukom in palico v rokah.

OREHEK. Dober večer, gospodje! (Obesi klobuk in palico na obešalnik.)

Vsa družba se ozre v Orehka in se rahlo vznemiri.

SOKLIČ (Orehku). Ob tej pozni uri, gospod Orehek? Sedite! (Mu odrine stol kraj sebe.)

OREHEK (sede). S polnočnim vlakom sem prišel. Nisem mislil, da Vas še vse dobim tu.

SOKLIČ. Bertin god praznujemo.

- OREHEK. Kje je gospodična, da ji čestitam?
- FERLIČ. Zunaj na balkonu z ženinom Krševanom. (Pomenljivo.) Njuno zaroko bomo praznovali, kakor vse kaže.
- OREHEK (kakor da dvomi). Tako, tako... (Vsej družbi.) In drugače, gospoda?
- WEISS (se po kratkem molku opogumi prvi in odgovori Orehku drzno). Vse dobro, slavna policija! Povejte rajši, koga lovite! Morda – Berto?
- OREHEK (Weissu). Prej pridete Vi in vsi drugi na vrsto...
- FERLIČ (Orehku). Kaj bi slepomišili! Pijte! (Nalije Orehku čašo.)
- OREHEK. Hvala! (Izpije čašo in se ozre pomenljivo po družbi.) Kakor vidim, imate vsi slabo vest, da se me tako bojite.
- OŠABEN (Orehku). Jaz se Vas prav nič ne bojim.
- JAVORNIK (Ošabnu). Črni graben!
- FERLIČ. Ta zadeva že davno spi.
- JAVORNIK. Kakor vse Vaše in Bertine zadeve, vse njene proklete zadeve.
- OREHEK (važno). To tajnost Vam lahko razodenem: zadeve Črni graben res ni več. Včeraj je bil zaslišan kot zadnji – gospod Krševan, Bertin ljubljenec.
- VSA DRUŽBA (se začudi). Ah! Tudi on!
- JAVORNIK (oporeka). On je poštenjak!
- FERLIČ. Prvi je imel svoje prste pri tistem lesu.
- OREHEK. Nedoržen je v tej stvari bolj kakor Vi, jaz, vsi, ki smo tukaj. Berta sama ga je izdala. Ona ima dober nos, gospodje – a topot se je ukanila. Nekaj visi v zraku, gospodje, nove zadeve rastejo, ona jih sluti, a je zgrabila tam, kjer ničesar več ni. Akt o tistem lesu je ležal že zaprašen, pozabljen v registraturi, in to, kar je Krševan povedal, ga ne bo rešilo moljev.
- FERLIČ. Tudi jaz mislim tako. A zakaj je potemtakem Krševana ovadila?
- OREHEK. Ker je mislila, da sebe reši tam, kjer zanjo ni več nobene nevarnosti.
- JAVORNIK. Ni res... Ovadila je Krševana, da ga potegne k sebi, da ga priklene nase. Hotela ga je narediti sebi enakega, ga zapresti v svoje mreže, da omaga in pade njej v naročje. Ljudje božji, kako ga mora ljubiti ta vražja ženska!
- OREHEK. Kaj nas to briga! Jaz vem druge stvari, o katerih se Vam še ne sanja... Zadeve zore... Jutri, pojutrišnjem, čez teden potegne veter in zadeve mi bodo padale v klobuk kakor zrele hruške...
- JAVORNIK. Zrele ni prav povedano, gospod Orehek. Kakor od črva načete hruške, recite!

WEISS. To je dolgočasen pogovor, gospodje! (Si odveže servijeto.) Prišel sem, da se tu poveselim in Bertini čestitam za god in zaroko, a ne, da poslušam detektivske zgodbe o Pavlihi! (Izpije čašo.) Vsi smo enaki pod božjim solncem. Danes meni, jutri tebi! Jaz se nikogar ne bojim.

FERLIČ. Jaz tudi ne! Pijmo, gospoda!

VSI izpijejo do dna. FERLIČ naliva čaše iznova.

FERLIČ. Zapojmo! (Javorniku.) Idi h klavirju!

JAVORNIK vstane in odide skozi leva vrata v predsobo, odkoder zadoni melodija pesmi:

Kol'kor kapljic, tol'ko let
Bog nam daj na svet' živet' itd.

Vsa družba poje, kakor da se hoče v divji veselosti otresti strahu pred pravico in bodočnostjo. WEISS stopi tačas k oknu na desni in gleda skozi zastor. Nenadoma dá z roko znamenje, naj utihnejo. Vsi nehajo peti. Na klavirju še par akordov, nato tišina, kakor bi presekal. JAVORNIK se pokaže na levih vratih in obstane na pragu. Vrata z balkona v ozadju se nenadoma odpro in vstopita BERTA in KRŠEVAN.

BERTA (proseče). Ali mi moreš odpustiti?

KRŠEVAN (sočutno, a odločno). Boli me vse to. Skoraj si mi zaigrala moje poštenje.

BERTA. Zato bom kaznovana do smrti...

KRŠEVAN odide naglo, ne da bi se ozrl po družbi, skozi vrata na desni, BERTA sede po kratkem obočavljanju k mizi v sredo, vsi drugi med mučnim molkom na stole krog nje, razen OREHKA, ki ostane v Bertini bližini.

BERTA. Zakaj ste utihnili? Veselite se, prijatelji! Pijte! (Si gre z desnico preko čela in ugleda Orehka.) Kdaj ste prišli, gospod Orehek?

OREHEK (se pokloni Bertini). Pravkar, gospodična. Dovolite, da Vam čestitam za god in... (Proži Bertini roko.)

BERTA. Ne, ne! Vaše čestitke ne sprejemem, dokler mi ne poveste, čemu ste prišli ob tako pozni uri.

OREHEK (nekako v zadregi). Prav res, gospodična, samo čestitat...

BERTA (skoraj nervozno). Ljubi prijatelj, na očeh Vas poznam, da ne govorite resnice.

OREHEK (še bolj v zadregi). To se pravi, tudi napol službeno...

BERTA (nestrpno). Povejte odkrito, koga iščete!

OREHEK. Malenkost, gospodična! Vašega hlapca Toneta je zmanjkalo iz zaporov pred par dnevi. Pri begu je skoraj pobil stražo, ki ga je hotela ustaviti. Morda se skriva kje pri Vas?

BERTA. Že mesec dni ga nisem videla, siromaka... (Stisne Orehku roko.) Torej hvala za čestitke! Nocoj bi Vam dala roko in Vas povabila za mizo, če bi tudi mene iskali...

OREHEK. Hvala, gospodična! Jaz Vas ne bom nikoli iskal...

BERTA. Saj je vseeno... Pijte, gospodje! (Ferliču.) Ferlič, nalij!
(Dvigne svojo čašo.)

FERLIČ nalije Berti.

BERTA (izpije čašo do dna). Zdaj bi pila, pila do smrti! Šampanjca na mizo!

FERLIČ vzame iz hladilnika steklenico, jo odpre in nalije kelihe.

WEISS (medtem). Slovesen trenutek, gospoda! Kdo bo govoril?

JAVORNIK. Jaz!

BERTA. Ah, in Janez spi, nevzdravno spi...

JAVORNIK. Budili smo ga že, a se ne gane, tako se je napil.

WEISS (potrka z nožem ob čašo, vstane in govori). Gospodje! Nisem govornik. Naj Javornik pove v pesniški besedi, kaj nas navdaja ta trenutek, ko želimo Berti vso srečo, njej, ki jo vsi ljubimo. Treba je samo, da ji damo častno mesto, ki ji gre med nami. Roža bajnih vrtov ne sodi na stol navadnih ljudi! (Ferliču z gesto proti podstavkoma za cvetlice v ozadju ob vratih balkona.) Podstavek za cvetlice, gospod Ferlič!

FERLIČ. To je misel! (Vstane, dvigne z enega podstavka posodo s palmo in jo postavi na tla.)

BERTA. Weiss, kam merijo tvoje besede? (Vstane.)

FERLIČ odrine Bertin stol in postavi na njegovo mesto podstavek za cvetlice.

WEISS (Berti). Na piedestal, Berta, da sprejmeš kakor boginja naše čestitke!

BERTA (se zasmeje). Tu gori naj sedem? Bom. Dvignite me!

FERLIČ in OREHEK dvigneta Berto in jo posadita na visoki podstavek.

JAVORNIK. Trgovstvo in postava ti dajeta mesto, ki ti gre, Berta!

BERTA. Kako nizki ste! Pridigala bi Vam, nemarneži, a se Vam bom samo smejala. Tako bi se smejala nocoj, da bi me slišal ves svet... Tudi Janez me mora slišati! (Ferliču.) Daj mi čašo, Ferlič!

FERLIČ dá Berti kelih, ona ga izpije v dušku in zažene proti Janezu.

JANEZ (dvigne glavo in si mane oči). Kdo se upa?

BERTA (Janezu). Jaz! Poglej me, Janez, nocoj sem boginja! Poslušaj, kako me bodo slavili!

JANEZ. Dijani smo, Berta... (Nagne polagoma glavo na roke in zopet zaspi.)

WEISS (Javorniku). Krasnoslovite, gospod učitelj!

JAVORNIK (vstane in govori slovesno). Gospoda, mi se smejemo, a domovina žaluje... Oko se mi solzi, ko gledam prilike na svobodni naši zemlji...

WEISS (Javorniku). Napitnico, gospod učitelj, ne političnega govora!

SOKLIČ. Zdaj, zdaj bo zajokal, vinska bridkost!

JAVORNIK. Gospodje! Vampirji hodijo po naši zemlji in pijejo kri iz njenih žil. Kdo misli na naše ljudstvo? Nihče! Ko slavimo god gospodične Berte, vem, sem jaz glas vpijočega v puščavi, ko Vam kličem: mislite na ljudstvo! (Berti.) Berta, ti praznuješ danes svoj god v sreči in bogastvu in boš slavila morda še veselejši dan. Samo to ti kličem na poč, ki te pelje k zvezdam: ne pozabi našega ljudstva! S to željo dvigam čašo! (Dvigne kelih in trči z Berto, ki ji je tačas Ferlič nalil nanovo.)

VSI vstanejo s svojih stolov, se gnetejo krog Berte, trkajo z njo in ji napijajo. Tačas se vrata na desni odpro, KRŠEVAN vstopi, opravljen na poč, in obstane. Družba pod njegovim pogledom ostrmi kakor okamenela.

BERTA (ko ugleda Krševana). Andi, tako praznujem ta večer! Javornik mi je govoril napitnico.

KRŠEVAN. On je napisal že tri ovadbe proti tebi!

JAVORNIK. Sem. Na ves glas povem: sem! Iz ljubezni do domovine, prijatelj Krševan... (Se zlekne kakor pijan na stol k mizi.)

KRŠEVAN (Javorniku). Iz zavisti, prijatelj domovine!

BERTA. Weiss mi je dal ta visoki sedež!

KRŠEVAN. Da pase oči na tvojem telesu, Berta!

WEISS (Krševanu). Obožujem jo že davno, gospod profesor!

BERTA. Ferlič in Orehek sta me dvignila sem gori!

KRŠEVAN. Jutri te strmoglavita za ovaduško nagrado, če jima bo kazalo.

OREHEK. Tako ne boste govorili, gospod Krševan! Naznanil Vas bom.

KRŠEVAN. Moje roke so čiste... V Vaši mreži so druge ribe!

BERTA. Tudi Soklič je trčil na moje zdravje!

KRŠEVAN. Soklič, moj najljutejši tekmeč! Nocoj je krotak kakor golobica...

SOKLIČ (plane s stisnjenimi pestmi proti Krševanu). Varujte se! V obraz Vas udarim!

KRŠEVAN. Samo mezinec dvignite! Moja desnica je še krepka in zdrava!

SOKLIČ se potuhne in umakne za Bertin sedež.

BERTA (Krševanu). In jaz, Andrej? Kaj daš meni za slovo?

KRŠEVAN (Berti). Ti? Ti sediš nad njimi vsemi kakor boginja z zlato palico v roki. V svinje jih je izpremenila ta čarodejna palica — moč tvojega bogastva — in niti žele si več ne, da bi postali ljudje. Po vseh štirih bi morali lesti krog tebe. Ko se jih naveličaš, jih naženi v stajo in jim nasuj želoda v korita! . . .

BERTA (se zmagoslavno nasmeje). Ali slišite, prijatelji? Kdo izmed vas je že tako govoril?

Molk.

KRŠEVAN (se nenadoma zdrzne). To mi je gorelo vse te čase v prsih . . . Zbogom, Berta!

KRŠEVAN odide naglo na levo. Molk.

BERTA (po premolku). To je bilo slovo edinega človeka, ki je bil med nami.

OŠABEN (si prvi opomore). Mene ni imenoval, gospodje!

BERTA (Ošabnu). Zato se imenuješ sam!

WEISS (Berti). Profesor ostane profesor. Ljubil te je, Berta, zato te ni potisnil med nas. Naj ti ne bo žal po njem! Ugonobil bi te bil s svojo modrostjo.

BERTA. Vi me ne boste. Zdaj veste vsi, kaj ste vi, kaj jaz. Pijte! (Ferliču.) Ferlič, nalij!

FERLIČ naliva, vsa družba sede k mizi.

WEISS (Berti). Zdaj si prosta, Berta! Izbiraj, kdo izmed nas naj pride na profesorjevo mesto!

BERTA. Tisti, ki se prvi izpremeni zopet v človeka.

JAVORNIK (maja brezupno z glavo). Te moči denar nima. Do smrti bomo lezli po štirih . . .

BERTA. Kje smo, prijatelji? Ali ni več ljudi na svetu? (Zatopljena vase.) Noč je. Po cesti beži človek, ki ga je bilo groza med nami. Kdo mi ga privede nazaj?

Ta hip se vrata na levi odpro in vstopi TONE v razcapani obleki. Za hip obstane in strmi v luč, kakor bi ga bolela v oči žarka svetloba. Desnico drži nepremično v žepu.

TONE (Berti). Po plačilo sem prišel, gospodična, in po svojega dekleta!

BERTA (Tonetu). Ob tej uri? Beži, če ti je prostost draga!

OREHEK (vstane in stopi proti Tonetu). Prijeti Vas moram! Pobegnili ste iz zapora in stražo skoraj ubili.

TONE (se umakne za korak nazaj). Petero jih je z menoj. Karabinke imamo in polne žepe nabojev.

OREHEK (Tonetu). V imenu postave, Anton Podbregar, vdajte se! (Hoče seči v hlačni žep odzadaj, da bi potegnil samokres.)

TONE (je bliskoma potegnil z desnico samokres iz žepa in ga nameril na Orehka). Stoj! Roke kvišku! Ena, dve...

Nemir med družbo. Nekdo zavpije: Ne šalite se! OREHEK dvigne roki, TONE stopi k njemu in mu z levico potegne samokres iz hlačnega žepa odzadaj.

TONE (se umakne za korak). Tako, sedaj smo prijatelji! (Shrani Orehkov samokres naglo v žep in naperi svojega proti družbi.) Na vojni sem se navadil takih opravil, gospodje! Tri korake nazaj!

Vsa družba razen Berte, ki sedi kakor okamenela na svojem mestu, se umakne v gruči na desno.

TONE. Lepo v vrsto, da bom vsakogar videl!

Vsi se vstopijo v vrsto ob desni steni.

TONE. Kdor se gane, dobi kroglo v glavo! (Berti.) Gospodična, svoje poštenje sem zapravil za Vas, v zaporih sem se pobratil z roparji, tatovi in ubežniki. Zdaj sem prišel po plačilo.

OREHEK. To je roparski napad, izsiljevanje!

TONE. Tiho! Svoj zaslužek terjam, gospodje! Drobtinico fistega, kar smo Vam nanosili mi mali ljudje na mizo. Ko sem videl sijati dvoje oken v noč, nisem več zdržal na pusti cesti.

FERLIČ (Berti). Berta, par stotakov mu vrzi!

BERTA (Tonetu). Škoda, da nisi prišel prej, Tone. Posadila bi te bila tja, kjer je prej sedel edini človek...

TONE (Berti). Ne govorite, gospodična! Zaslužek hočem.

BERTA. Zunaj v pisalni mizi je denar. Roza naj ti odklene! Vzemi, kolikor hočeš!

TONE (se obrne k vratom, ne da bi koga izpustil iz oči in zakliče v predsobo na desno). Roza!

ROZA (v predsobi). Vse sem slišala!

TONE. Vzemi, kakor ti je gospodinja ukazala! Doli pred vrati me počakaj!

WEISS. Te zabave niso prijetne.

TONE. Takoj boste rešeni. Kako lahko bi se zdaj pozabaval z vami! Šest življenj in šest smrti je v moji desnici, vse drugo v levici! Vendar ne zahtevam drugega kakor da se obrnete v steno, da ne boste videli mojega slovesa! Okrenite se, gospodje!

VSI se obrnejo v steno.

FERLIČ. Zadnja ura nam bije...

BERTA (ploskne z rokami). Kakšni junaki!

TONE. Nisem ropar, gospodična! A gorje, če se kdo ozre! (Stopi k Janezu in ga strese za ramo.) Janez!

JANEZ (se vzdrami in pogleda Toneťa). Ti, Tone? Ali si jo unesel?
(Vstane.)

TONE. Čez morje pojdem. Zdaj jemljem slovo.

JANEZ. Glej ga in... (Ugleda v Toneťovi roki samokres.) Čemu ti je to? To ni fantovsko!

TONE (pokaže proti desni). To je za one tamle! Mesec dni sem čakal, da mi po kanclijah s protokoli in zaslišanji rešijo pravdo. Naveličal sem se in šel iskat sam svojo pravico...

JANEZ. Dečko si! In niti stola ti ne ponudijo, ne grizljaja kruha, ne požirka vina! Sedi, jej in pij!

TONE (Janezu). Za kapljo vina te prosim in za malo prijaznost.

JANEZ (nalije Toneťu čašo). Pij, kolikor hočeš! Bog te živi!

JANEZ in TONE trčita in pijeta.

TONE (izpije v dušku. Mudi se mu). Janez, skrbi, da ne bo nihče stikal za meno. Dve minuti zadržuj še vse tu! Da bodo poslušni, ti pustim samokres na mizi! (Položi samokres pred Janeza na mizo.)

JANEZ. Tvoj prijatelj sem.

TONE (dá Janezu roko). Zbogom, Janez!

JANEZ. Zbogom, Tone! Nič več ne bo ljudi v hiši, ko odideta še ti in Roza!

TONE (odpre srednja vrata na balkon). Ti še ostaneš!

JANEZ (Toneťu). Zakaj tam skozi? Tam ni vrat!

TONE. Tu je krajša pot! En sam skok in si prost kakor veter v noči!
(Izgine skozi srednja vrata.)

JANEZ (stoji z rokama na hrbtu k Berti). Glej, glej, kaj se je vse zgodilo ta kratek čas, ko sem jaz spal! (Se zasmije.) In sanjalo se mi je, prečudno sanjalo! Ti si svinje pasla, Berta, in si naenkrat zažvižgala in so vse pritekale k tebi. Dvigale so rilce in te poslušno gledale. In čudno! Ena je gledala kakor Ferlič, druga kakor Weiss, tretja je imela Sokličeve oči. Vsi tvoji prijatelji so bili zbrani krog tebe. In jaz sem rjul od veselja, ko sem jih vse po vrsti spoznal. Bil sem lev in tulil kakor naš bernardinec, ko gleda v mesec...

BERTA (Janezu). Ne govori! Odpri vrata in naj gredo!

WEISS (ne da bi se ganil). Berta, ali ima Janez samokres v rokah?

JANEZ. Če bi bil te volje, bi morali po štirih iz hiše... (Gre k desnim vratom.) Pot je prosta, gospodje.

Na desni se vse zgane, vsi gredo naglo k obešalniku in iščejo svoje stvari.

JAVORNIK. Ali nisem rekel: ljudstvo trpi? Eden je prišel za vse in nam to povedal.

OREHEK (vzame z mize svoj samokres in ga spravi). Samokres mi je le pustil...

OŠABEN. Jaz bi bil drugače naredil, če bi bil tako prišel k meni!

WEISS (Ošabnu). Zakaj niste sedaj pokazali, kaj znate?

OŠABEN. Za druge se ne bom pehal.

WEISS (Berti). Berta, zdaj vidiš, kaki junaki so bili med nami. Jaz se ne štejem mednje...

BERTA. Pustite me, zaspana sem! (Prekriža nogo vrh noge, se naslani s komolci na koleno in nagne glavo v dlani.)

SOKLIČ. Jaz pravim: idimo skupaj! Lahko nas čakajo!

OREHEK (Janezu): Tudi ti si bil v zvezi z njimi in si se le delal, da spiš. Naznanim te!

JANEZ (se široko nasmeje). Jaz bom Vas naznanil, da nas niste varovali. Ali sem jaz ribe lovil in mrežo prerezal, ko je bila že zadrgnjena?

OREHEK (Janezu). Žaliti se ne pustim. (Se obrne k drugim.) Gospodje, slišali ste!

JAVORNIK (Orehku). Ničesar nismo slišali, ničesar ne vemo. (Berti.) Zbogom, Berta!

VSI se zgnetejo skozi leva vrata. JANEZ gre za njimi in se čuje, da zaloputne in zapahne težka vežna vrata v pritličju. Nato se vrne in odpira okni v ozadju in balkon.

BERTA (dvigne glavo in vpraša trudno). Janez, kaj je?

JANEZ. Okna odpiram, da se izkadi ves ta smrad. Ni več človeka v hiši.

JANEZ ugasne luster na sredi.

BERTA (govori zatopljen vase). Svet se je pogreznil... Trudna sem, da se ne morem ganiti... Janez, nesi me spat!

JANEZ gre k Berti, ki mu zdrkne s podstavka v roke kakor otrok, in jo odnese na desno.